

UDK 929Spagnoletti, L.
262.12(497.5Dubrovnik)“179”
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 21. veljače 2015.
Prihvaćeno za objavljivanje: 14. travnja 2015.

JAVNE POČASTI I DJELA FRA LUJA SPAGNOLETTIJA, NADBISKUPA DUBROVAČKOG 1792. – 1799.*

Relja SEFEROVIĆ, Dubrovnik

Franjevac Lujo Spagnoletti proveo je krajem 18. stoljeća sedam godina na čelu Crkve u Dubrovniku kao nadbiskup i metropolit. Unatoč dugotrajnoj gospodarskoj krizi, produbljenoj sve jačim francuskim političkim pritiskom nakon osvajanja u Italiji, htjelo se po svaku cijenu očuvati drevnu veličinu. Zato je Spagnoletti, službeno izabran u dubrovačkom Senatu i kasnije potvrđen u Rimu, dolično pozdravljen na raskošnom banketu, uz veliku povorku gradskim ulicama i svečani govor koji je u katedrali održao kanonik Rafael Radelja. Činilo se da će taj znalac moralne teologije i kanonskog prava, ugledan propovjednik i duhovnik s iskustvom dvaju mandata na čelu Dubrovačke provincije franjevačkog reda, naći izlaz iz tegobne svakodnevice dubrovačke države i Crkve. Nažalost, njegova je uloga ostala samo u protokolarnim okvirima, pri čemu je morao podržati i zahtjev Senata za ukidanjem srednjovjekovne benediktinske opatije sv. Marije na otoku Lokrumu. Kad se pijarist Francesco Maria Appendini obratio nazočnima u katedrali s riječima utjehe na Spagnolettijevu zadnjem ispraćaju, idealizirao je njegov lik, sanjareći o ravnoteži u odnosima između Crkve i države, koja bi napokon prevladala gospodarsku i političku krizu u Dubrovačkoj Republici i cijelom zapadnom svijetu. Ako je Spagnoletti tada poslužio kao model, onda se doista približio velikanima koji su u prohujalim stoljećima vodili Crkvu u Dubrovniku kao nadbiskupi i metropoliti.

KLJUČNE RIJEČI: *Dubrovačka Republika, 18. stoljeće, nadbiskup, uprava, franjevci, benediktinci, lokrumska opatija.*

Fratri nadbiskupi

Franjevački red zadužio je dubrovačku Crkvu nizom darova, promičući mir i dobro u raznim oblicima od svog dolaska u ranom 13. stoljeću. Najbrojnija redovnička zajednica na dubrovačkom području, s čvrstom mrežom od ukupno deset samostana razmještenih od zapadnog ruba s poluotokom Pelješcem do Pridvorja u srcu Konavala nedaleko istočne granice, važnim je strateškim rasporedom postojano bdjela nad granicama srednjovjekov-

* Rad Relje SEFEROVIĆA pod naslovom »Javne počasti i djela fra Luja Spagnolettija, nadbiskupa dubrovačkog 1792. – 1799.« sufinancirala je Hrvatska zaklada za znanost projektom broj 5106 (naziv projekta: *Transformacija kolektivnih i individualnih identiteta u Dubrovačkoj Republici od kasnog srednjeg vijeka do devetnaestog stoljeća*).

ne komune, a zatim i samostalne Republike. Svoj vrhunac dosegli su tijekom 18. stoljeća, kad su kopnili ostali redovi, a Mala braća osnivala nove samostane.¹ To je bilo moguće zahvaljujući i neprekidnoj potpori koju su državne vlasti svake godine pružale za razne materijalne troškove u Dubrovačkoj provinciji sv. Franje, od obnove ruševnih zdanja stradalih u velikom potresu 1667. godine i nakon njega,² pa do nabave potrebnih namirnica, lijekova i odjeće te za sakralne predmete. Uvijek prisutna otvorenost i spremnost na suradnju uz propovijedi na hrvatskom jeziku ponukala je dubrovačku pastvu da se najviše okuplja na misama u crkvama sv. Franje i sv. Dominika,³ a vlastelu da ravnomjerno bira posljednja počivališta u obiteljskim grobnicama pod okriljem samostana, u sjeni jedne ili druge crkve. Ukratko, fratri su pružali povjerenje.

Oslanjajući se na to povjerenje, država im je u posljednjem stoljeću Republike prepustila veliku ulogu vrhovnih pastira dubrovačke Crkve. Nakon mnogih nesporazuma i iskušenja u odnosima sa strancima na čelu te metropolije i nadbiskupije, u Senatu su početkom 18. stoljeća konačno svladane bojazni od remećenja fine političke ravnoteže i uočene prednosti u izboru domaćih ljudi na čast nadbiskupa. Svima je bilo poznato njihovo podrijetlo, obitelj je živjela u blizini i mogla poslužiti kao primjer podaničke pokornosti,⁴ a uz to je takav prelat u pravilu dolazio iz nekog od crkvenih redova na teritoriju Republike, što je moglo dodatno poslužiti kao sredstvo pritiska. Otkako je 1720. godine konačno odlučeno da i domaći ljudi smiju obnašati čast nadbiskupa,⁵ sve do početka 19. stoljeća na taj su položaj uvijek dolazili franjevci ili dominikanci, s iznimkom dijecezanskog klerika Nikole Pugliesija⁶ i benedik-

¹ Anđelko BADURINA, *Uloga franjevačkih samostana u urbanizaciji dubrovačkog područja*, Institut za povijest umjetnosti – Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1990., str. 54, 56. Za srednjovjekovno razdoblje Ana MARINKOVIĆ, »Teritorijalno širenje Dubrovačke Komune/Republike i crkve njezinih svetaca zaštitnika«, *Analiz Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku*, br. 45, Dubrovnik, 2007., str. 219–234.

² Relja SEFEROVIĆ, »Crkva iza Dvora. Kroz povijest dubrovačke Crkve 18. stoljeća u pratnji Serafina Marije Cerve«, u: Serafin Marija CERVA, *Prolegomena za Svetu dubrovačku metropoliju*, priredio i preveo Relja SEFEROVIĆ, Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, Zagreb – Dubrovnik, 2012., str. 191–194.

³ Po riječima povjesničara, »narod, ostavši kao i sada nijem i gluhi talijanskom jeziku, vrvio je da sluša u svojem jeziku riječ božiju k fratrima bijelijem i crnijem, svojim duhovnijem ocima od pamtivijeka, a u franjevačkoj crkvi čitalo bi se hrvatski evanđelje u blagdane, što se i sada čini«. Kosto VOJNOVIĆ, »Crkva i država u Dubrovačkoj Republici. Prvi dio«, *Rad JAZU*, vol. 119, Zagreb, 1894., str. 68.

⁴ Kad je trebinjsko-mrkanski biskup i dubrovački kanonik Frano Jeronim Bona poželio uz potporu visokih krugova pri Svetoj stolici steći nadbiskupsku čast umjesto franjevca Andela Franchija, kandidata dubrovačkih vlasti, u kolovozu 1727. godine dobio je prijetnju »neka odustane od svojih napada, ako ne želi vidjeti svoju kuću uništenu, a brata upropaštena« (R. SEFEROVIĆ, »Crkva iza Dvora. Kroz povijest dubrovačke Crkve 18. stoljeća u pratnji Serafina Marije Cerve«, str. 73).

⁵ Konačna odluka Senata da se opet predlažu domaći ljudi za nadbiskupe usvojena je u lipnju 1720, i to pozivajući se na odluku Velikog vijeća od 12. travnja 1680. godine. Njome je, nakon stradanja u velikom potresu, dopušteno da i Dubrovčanin postane nadbiskup, ukoliko ga na tu čast Rimu preporučí Senat. Time je formalno poništena zabrana koja je postojala od 1409., kad je odlučeno da »nijedan Dubrovčanin ni onaj tko se Dubrovčaninom naziva ne može pod bilo kojom izlikom, u vlastito ime ili posredno, steći dostojanstvo dubrovačkog nadbiskupa, pod prijetnjom odgovarajućih kazni« (R. SEFEROVIĆ, »Crkva iza Dvora. Kroz povijest dubrovačke Crkve 18. stoljeća u pratnji Serafina Marije Cerve«, str. 56).

⁶ Rodom iz Zatona kod Dubrovnika, završivši Ilirski kolegij u Loretu istaknuo se u duhovnoj službi u Osman-skom Carstvu, provevši 14 godina kao nadbiskup Nikopolja. Povukao je posve neočekivan potez kad se 1777., nakon desetogodišnje uprave, odrekao dubrovačke nadbiskupije kako bi preuzeo brigu nad carigradskim vikarijatom. Vidi: *Ecclesiae Ragusinae historia auctore Daniele Farlato presbytero Societatis Jesu et Iacobo Coletto, olim eiusdem Societatis alumno* (dalje: *Illyricum Sacrum*, sv. 6), Venetiis: apud Sebastianum Coleti, 1800., str. 281.

tinca Grgura Lazzarija.⁷ Dva navedena crkvena reda, vršnjaci i po vremenu osnutka i po vremenu dolaska u taj kraj, međusobno su se skladno dopunjavala.⁸

Kontinuitet u službi bio je zajamčen na temelju srodnosti poziva, karaktera, ali i podrijetla. Značajno je bilo i pitanje staleške pripadnosti: svi prvosvećenici u navedenom razdoblju bili su pučani. Iako nije postojala apsolutna zakonska zabrana da i pripadnik vlastele bude izabran na najvišu duhovnu čast, ipak je ta mogućnost bila ograničena propisom da su za izbor vlastelina bile potrebne tri četvrtine glasova članova Senata, dok se nadbiskupa pučanina moglo izabrati i sa samo dvije trećine potrebnog broja glasova.⁹ Pomirivši tako vlastelu s pučanima, franjevce s dominikancima i domaće ljude sa strancima, pontifikati dubrovačkih nadbiskupa u zadnjih stotinjak godina prije pada Republike očuvali su tradiciju dubrovačke države i Crkve, koja se obilježava još i danas redovitom svetkovinom i procesijom u čast sv. Vlaha. Iza vanjskog razmetanja krio se dubok i postojan unutarnji sadržaj, nadasve utemeljen na osobnim vezama. Dokazuje ih i blizak odnos između visokog prelata i mladog klerika: zabilježeno je da je nadbiskup Hijacint Miljković (1751. – 1756.), dominikanac, pripremao mladog franjevca, Luja Spagnolettija, da ga jednog dana uspješno naslijedi.¹⁰ Prije toga svečanog i odgovornog trenutka trebalo je ipak urediti brojne formalnosti.

Užurbani izbor

Ugled države uvelike se zrcalio kroz status vrhovnog pastira dubrovačke Crkve. Ma koliko da je njegovo podrijetlo bilo skromno, tim je svečanija bila njegova inauguracija. Posebnom povlasticom smatralo se izboreno pravo da ga papa samo potvrdi na visokom položaju, priznajući time odgovornost i dobar izbor većine senatora Republike. O njihovoj samouvjerenosti govori redak iz pisma poslanog krajem lipnja 1799. godine bivšem isusovcu Antoniju Morcelliju da »papa nikad nije odbio njihov prijedlog kod imenovanja nadbiskupa«¹¹. Bila je to samo forma koju je trebalo zadovoljiti, tim više što je izbor znao izmicati zakonski predviđenim pravilima, pa i kod propisanog broja glasova i određene većine. Umjesto toga, zbog unutrašnjih napetosti i razmirica u Senatu je katkad odlučivala obična većina, pa i razlika od samo jednog ili dva glasa.¹²

⁷ *Illyricum Sacrum*, sv. 6, str. 281–284; također Relja SEFEROVIĆ, »O nadbiskupu Lazzariju uz retorički ornat« *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku*, br. 50, Dubrovnik, 2012., str. 91–161.

⁸ U prvom svesku djela *Monumenta Congregationis Sancti Dominici de Ragusio*, dovršenom 1728. i do danas pohranjenom u rukopisu u knjižnici samostana sv. Dominika u Dubrovniku pod signaturom 34-IX-9/1, Serafin Marija Cerva naveo je brojne »dokaze uzajamne naklonosti između naših i pripadnika drugih redova«, na prvom mjestu s franjevcima, istaknuvši zajedničke mise i obrede (str. 160–161).

⁹ R. SEFEROVIĆ, »Crkva iza Dvora. Kroz povijest dubrovačke Crkve 18. stoljeća u pratnji Serafina Marije Cerve«, str. 57.

¹⁰ Ante DRAČEVAC, »Braća reda Male braće – Dubrovački nadbiskupi«, u: *Samostan Male braće u Dubrovniku*, ur. Justin V. VELNIĆ, Kršćanska sadašnjost – Dubrovnik: samostan Male braće, Zagreb, 1985., str. 82.

¹¹ Državni arhiv u Dubrovniku (dalje: DAD), *Litterae et Commissiones Ponentis* (dalje: *Lettere di Ponente*), serija 27.6, sv. 134, f. 104v.

¹² Primjerice, franjevac Anđelo Franchi i njegov protukandidat Marko Andriasci u prvom su krugu glasovanja krajem ožujka 1727. godine osvojili povjerenje članova Senata jednakim omjerom 18:12. U drugom krugu pobijedio je Franchi za dva glasa – 16:14 (R. SEFEROVIĆ, »Crkva iza Dvora. Kroz povijest dubrovačke Crkve 18. stoljeća u pratnji Serafina Marije Cerve«, str. 63).

Nakon iznenadne smrti nadbiskupa Grgura Lazzarija u nedjelju 8. siječnja 1792. na sjednici Senata održanoj već idućeg dana smjesta se pristupilo izboru novog nadbiskupa, odnosno izboru kandidata kojeg će se formalno predložiti Njegovoj Svetosti papi da ga potvrdi. Razlog za takvu žurbu bili su i dokumenti pronađeni u nadbiskupovoj ostavštini o kojima se nije smjelo dalje raspravljati među vijećnicima, iako su bili upoznati s njihovim sadržajem i bili su pročitani na sjednici istog tijela, najviše vlasti Republike.¹³ Sve odluke, međutim, nisu ostale skrivene i mogu se pratiti zahvaljujući službenom zapisniku sa sjednice. Naime, odlučeno je da sva pisma pronađena poslije smrti nadbiskupa Lazzarija službeno zapečati jedan od državnih tajnika u prisuću člana uže dubrovačke vlade, Malog vijeća. Potom ih je privremeno trebalo pohraniti u Tajništvo Republike i zatim predati novom nadbiskupu. Na koncu je jednoglasno odlučeno da Malo vijeće provjeri sve nastale dugove koje je nadbiskup Lazzari imao prema javnim fondovima (*con le pubbliche casse*) i o tome izvijesti Senat.¹⁴

U napetom ozračju pristupilo se izboru novog nadbiskupa, ali imena kandidata nisu navedena. Ranija praksa, barem od sredine 18. stoljeća, govori da su obično bila dvojica ili čak trojica, iako je to pitanje najčešće bilo samo formalno i vlasti su redovito isticale svog favorita.¹⁵ No, tom je prilikom borba bila mukotrpna i duga. Na istoj su sjednici na kojoj se razmatralo pitanje ostavštine pokojnog nadbiskupa Lazzarija, 9. siječnja 1792., održana dva kruga glasovanja bez rezultata, pa su se vijećnici razišli s prijedlogom da se dva dana kasnije ponovno okupe i glasuju.¹⁶ Kako je dogovoreno, opet su se službeno sastali u srijedu 11. siječnja. Na novoj sjednici održano je još šest krugova glasovanja, pri čemu su ponovno izostavljena imena kandidata i broj glasova koje su dobili. Rezultata ni tada nije bilo.¹⁷ Napokon je u četvrtak 12. siječnja 1792. godine potporu većine dobio fra Lujo Spagnoletti.¹⁸ Nesuglasice su konačno otklonjene i osvojio je povjerenje velikim omjerom glasova: 27:8. Unatoč tome, postupili su oprezno kao u sličnim prilikama, obvezujući sve nazočne senatore da prisegnu na šutnju i da neće ni s kim raspravljati o izboru izvan vijećnice Senata.¹⁹ Plemiću Antunu Luki Gozze povjereno je da diskretno i na odgovarajući način prenese odluku Senata izabranom nadbiskupu, na što se izabrani morao osobno izjasniti, prisegnuvši prethodno da će i sam o svemu šutjeti. Spagnoletti je svoju odluku

¹³ DAD, *Acta Consilii Rogatorum* (dalje: *Cons. Rog.*), serija 3, sv. 199, f. 5v. Tajnovitost je i kasnije obilježavala odnose s najvišim prelatom dubrovačke Crkve. Tako je Malo vijeće 11. prosinca 1795. godine bez bližeg obrazloženja pokrenulo posebnu istragu »povodom objave poznatog im pisma napisanog nadbiskupu [Spagnolettiju]«. O tome: DAD, *Acta Consilii Minoris* (dalje: *Cons. Min.*), serija 5, sv. 111, f. 99r. Ishod istrage također je ostao pod velom tajne.

¹⁴ *Cons. Rog.* sv. 199, f. 7v-8r.

¹⁵ Tako su Anđelu Franchiju službeni protukandidati u izboru za nadbiskupa 1727. godine bili trebinsko-mrkanski biskup Frano Jeronim Bona i sofijski nadbiskup Marko Andriasci, a dominikancu Hijacintu Mariji Miljkoviću 1751. godine franjevac Sebastijan Slade Dolci i dijecezanski klerik Miho Milišić (R. SEFEROVIĆ, »Crkva iza Dvora. Kroz povijest dubrovačke Crkve 18. stoljeća u pratnji Serafina Marije Cerve«, str. 62–67). Napokon, Spagnolettijev prethodnik, benediktinac Grgur Lazzari, zadobio je povjerenje članova Senata tek kad su se kanonik Miho Milišić i svećenik Ivan Salatić zahvalili na ponudenoj časti (R. SEFEROVIĆ, »O nadbiskupu Lazzariju uz retorički ornat«, str. 98).

¹⁶ Taj je prijedlog usvojen većinom 20:4 (*Cons. Rog.* sv. 199, f. 6r).

¹⁷ *Cons. Rog.* sv. 199, f. 6r-v.

¹⁸ *Cons. Rog.* sv. 199, f. 7r.

¹⁹ Taj je prijedlog imao mnogo protivnih glasova, prihvaćen je s 21:13 (*Cons. Rog.* sv. 199, f. 7r). To govori o međusobnim sukobima u Senatu tijekom izbora i još više o prkosu manjine zbog nametnute stege.

morao iznijeti Malom vijeću. Njegovu reakciju kasnije je u pozdravnom govoru dočarao kanonik Rafael Radelja: unatoč kurtoaznom oklijevanju i poslovičnom isticanju da ne zaslužuje takvu čast da stane uz bok s uglednim prethodnicima, čemu opravdano teže i pojedini suvremenici, ipak je dao svoj pristanak strelovitom brzinom. O tome sudimo na temelju činjenice da su već sutradan, 13. siječnja 1792., knez i vijećnici tim povodom poslali pismo papi Piju VI. u Rim.

Upozorivši Svetog Oca da je nadbiskup Lazzari nakon kratke bolesti iznenada preminuo 8. siječnja 1792. godine, iznijeli su svoju uobičajenu želju da se očuvaju mir u državi i sklad u odnosima između svjetovne i duhovne vlasti. Zato su zamolili papu da im bude milostiv poput svojih prethodnika i odobri njihov izbor za novog nadbiskupa u liku fra Luja Spagnolettija, bivšeg provincijala Male braće i uglednog fratra (*de' Minori Osservanti, ex-Provinciale e Lettor giubilato*). Posebno su izdvojili njegovu razboritost, poštenje i teološko znanje, koji su potrebni za mudru i opreznu vlast.²⁰ Da bi ubrzali izdavanje potvrde svojem željenom prelatu, knez i vijećnici istodobno su se obratili Benediktu Stayu, tadašnjem opunomoćenome diplomatskom predstavniku Dubrovačke Republike pri Svetoj stolici. U dvama pismima, upućenima iz Dubrovnika 13. i 16. siječnja 1792.,²¹ zatražili su od Staya da se osobno zauzme kod pape u Spagnolettijevu korist, ponavljajući njegove vrline odranije. Držali su važnim ujedno naglasiti da je Spagnoletti uspješno propovijedao u dubrovačkoj katedrali i više puta u crkvi Male braće u Dubrovniku. Kasniji panegiričari također su isticali njegovu govorničku umijeće, a i službeni biograf franjevačkog reda upozorio je na Spagnolettijevu propovijedi u katedrali.²² Održane su na talijanskom jeziku u razmaku od dvadesetak godina, za advent i korizmu 1762. i 1780. godine.²³ Nadbiskup je, napokon, zaslužio pohvalu i zbog znanja francuskog jezika (što je jamačno dokazao pismenom kulturom). Bila je to odlika pravog intelektualca, ali i najava budućih vremena: zabilježeno je uz kasnije razdoblje, s kraja 18. i početka 19. stoljeća, da se »čitava dubrovačka elita mogla ubrojiti u dubrovačke 'Frančeze'«²⁴.

Oslanjajući se na dobru tradiciju i Spagnolettijeva postignuća, knez i vijećnici su posve samouvjereno očekivali povoljan rasplet i nadali su se samo da će izbjeći neželjenu odgodu. Doista, Benedikt Stay odgovorio je iz Rima već 4. veljače.²⁵ Naglasio je da je na audijenciji Svetom Ocu predao njihovo pismo te ga je papa blagonaklono primio. Papa je pismo prosljedio monsinjoru auditoru, pa se činilo da posao glatko teče. Ipak, oprezni Stay upozorio je svoje poslodavce na mogući zastoj, izvijestivši da se tada u Rimu zateklo »cijelo mnoštvo novoizabranih biskupa s napuljskog područja, koji i dalje neprekidno pri-

²⁰ *Lettere di Ponente* sv. 127, f. 4r-v.

²¹ *Lettere di Ponente* sv. 127, f. 5r-v; f. 8v.

²² Benvenuto RODE, *Necrologium Fratrum minorum de observantia Provinciae S. Francisci Ragusii, Ad Claras Aquas (Quaracchi): ex typographia Collegii S. Bonaventurae*, 1914., str. 105–106.

²³ Relja SEFEROVIĆ, »Adventski i korizmeni propovjednici u dubrovačkoj katedrali u 18. stoljeću«, *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku*, br. 46, Dubrovnik, 2008., str. 119.

²⁴ Ivo BANAC, »Tomo Baseljić i pitanje dubrovačkih 'Frančeza'«, u: *Dubrovačka Republika i Francuska revolucija. La République de Dubrovnik et la Révolution française*, prir. Miljenko FORETIĆ, Matica hrvatska – ogranak Dubrovnik, Dubrovnik, 1996., str. 61.

²⁵ DAD, *Acta et Diplomata*, serija 76, 18. stoljeće, sv. 18, dokument br. 2326.

stižu«. Stay ih je nabrojio 63, a pripremali su se za ispite koje je valjalo održati u korizmi.²⁶ Na svoje zadovoljstvo, Stay je ubrzo mogao prosljediti u Dubrovnik pismo pape Pija VI. datirano 9. veljače u Rimu, kojim se u načelu povoljno izrazio o predloženom kandidatu.²⁷ Da bi njegov ugled bio što veći, Senat je Spagnolettiju dva tjedna kasnije, 23. veljače 1792., jednoglasnom odlukom dodijelio i počasno stonsko plemstvo.²⁸ Bila je to zadnja formalnost, izvršena neposredno uoči putovanja. Sam naslov stonskog plemića nije nosio nikakve dodatne povlastice i prava, a obično se dodjeljivao pučanima kojima su bile povjerene odgovorne diplomatske zadaće pri europskim dvorovima, osobito španjolskome.²⁹

Već sutradan, 24. veljače, fra Lujo Spagnoletti oputovao je u Rim zajedno s novoizabranim trebinjsko-mrkanskim biskupom, kanonikom Nikolom Ferićem. Iako je konačna potvrda njegova izbora došla iz Rima već 26. ožujka 1792. godine papinom odlukom,³⁰ ipak je ostao puna dva mjeseca u Vječnom Gradu, približno do kraja travnja 1792. Dok su očekivali njegov trijumfalan povratak, državne vlasti mogle su pristupiti organizaciji formalne svetkovine i svečano obilježiti njegov ulazak u grad.

Svečanost dočeka i troškovi

Pitanje protokola utjecalo je na prestiž cijele države. Svečane pripreme za prvi ulazak novopostavljenog nadbiskupa u svoj grad pomno su se odvijale, katkad uz opomenu visokom prelatu da ne dolazi dok sve nije završeno.³¹ Spagnolettijev dolazak, međutim, nije zatekao vlasti nespremljene. Može se, štoviše, reći da je uživao zaista u raskošnom javnom događaju. Međutim, bilo je i prigoda koje nisu bile otvorene za javnost, nego samo za uski krug posebno odabranih, kojima je to zadovoljstvo namijenio Senat. Kad se doznalo da se Spagnoletti uskoro vraća iz Rima, na sjednici Senata održanoj u četvrtak 26. travnja 1792. godine izabrana su četvorica članova najvišeg upravnog tijela države da svečano dočekaju novog nadbiskupa. Povjerenje svojih kolega osvojili su Martolica Orsatov Cerva (omjerom glasova 17:7), Frano Augustin Matov Ghetaldi (18:6), Luka Matov Zamagna (18:4) i Petar Ignacio Ivan Franov Sorgo (15:8).³²

Visoki omjeri glasova kojima su izabrani potvrđuju suglasje koje je vladalo u Senatu tim povodom. Dobra praksa nastavljena je od ranije: Spagnolettijeva prethodnika, benediktinca Grgura Lazzarija, također su dočekala izabrana četvorica senatora, dok je, primjerice, kod svetkovine u čast nadbiskupa Scottija dana 14. svibnja 1701. godine samo »jedan od gospode vijećnika Presvijetlog Malog vijeća zajedno s Presvijetlim gospodinom knezom

²⁶ Na taj motiv upozorio je kasnije i Francesco Maria Appendini, tvrdeći da je osobno nazočio Spagnolettijevu posvećenju za dubrovačkog nadbiskupa u Rimu.

²⁷ *Acta et Diplomata*, 18. stoljeće, sv. 18, dokument br. 2327.

²⁸ *Cons. Rog.* sv. 199, f. 38v.

²⁹ Stjepan ČOSIĆ, »Plemstvo biskupskog grada Stona«, *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku*, br. 36, Dubrovnik, 1998., str. 262.

³⁰ *Acta et Diplomata*, 18. stoljeće, sv. 18, dokument br. 2332.

³¹ Spagnolettijev prethodnik, nadbiskup Grgur Lazzari, morao je provesti nekoliko dana čekajući na otoku Lokrumu ispred grada dok sve nije bilo spremno za doličnu svečanost (R. SEFEROVIĆ, »O nadbiskupu Lazzariju uz retorički ornat«, str. 99).

³² *Cons. Rog.* sv. 199, f. 93r.

trebao dočekati navedenog gospodina nadbiskupa u skladu s prastarim obredom«. ³³ Ovom su prigodom, pak, slavili još više, jer je u Rim zajedno sa Spagnolettijem putovao i kanonik Nikola Ferić, koji je 24. siječnja izabran za novog biskupa Trebinjsko-mrkanske biskupije umjesto preminulog fra Anselma Katića. ³⁴ Da bi se što bolje organizirao predviđeni banket u benediktinskoj opatiji sv. Jakova u Višnjici na istočnim prilazima gradu, tri dana prije izbora navedenih senatora na sjednici Malog vijeća 23. travnja 1792. određen je imućni i ugledni pučanin Stjepan Antunov Krša da im pomogne u organizaciji. ³⁵ Kako je kasnije službeno zabilježeno, Krša je bio nadzornikom javnih troškova za ulazak novog nadbiskupa, zajedno s plemićima Pozzom i Sigismundom Sorgom.

Za troškove samog svečanog ulaska odobreno je stotinu dukata, a novac se trebao uzeti iz blagajne tekućih računa. Potom je povjereno Malom vijeću da odredi dan svečanog ulaska novog nadbiskupa. ³⁶ Time je određen okvir velikog događaja, uz dovoljno vremena za moguće izmjene. Tako je 4. svibnja 1792. senator Nikola Marija Matov Gradi zamijenio u odboru za doček svojeg kolegu Martolicu Orsatova Cervu, bez službenog obrazloženja zašto se to dogodilo. ³⁷ Osim te promjene, sve su ostale pripreme tekle uobičajenim tijekom, uz želju vlasti da izbjegnu svaki nepotreban izdatak. Pada u oči da svečanom objedu nisu nazočili formalni domaćini, benediktinci. Tako je 2. svibnja 1792. godine ustanovljeno da se »trenutno u opatiji Sv. Jakova u Višnjici ne nalazi ni predsjednik Mljetske kongregacije, ni opat samostana, pa je odlučeno da ne treba pozvati nikoga umjesto njih na ručak koji će se prirediti povodom dolaska Presvijetlog i Prečasnog gospodina nadbiskupa«. ³⁸ Osim nametanja volje državnih vlasti, ta je odluka bila motivirana i financijskim razlozima. Kako je navedeno, u svibnju 1792. potrošeno je gotovo 300 dukata za svečanu gozbu i opremu kojom je dočekan visoki prelat, pod nadzorom izabranih nadzornika javnih troškova koji su o tome morali Senatu podnijeti odgovarajuće izvješće. Ostalo je potanko opisano kako je ugošćen nadbiskup Spagnoletti na banketu u opatiji sv. Jakova. Potrošena su 262 dukata i devet grošića za uređenje prostora, izbjeljivanje blagovaonice i prijevoz, a potom za raskošan objed, sa specijalitetima od mesa, ribe i školjaka, s voćem, raznim slatkišima, ciparskim i malagaškim vinom i glasovitom dubrovačkom malvazijom. Troškovnik je obuhvatio i nagradu za usluge vojnicima, mornarima, nosačima te kuharici i njezinim pomoćnicima. ³⁹

Međutim, mnogo veći troškovi morali su se podnijeti za administrativne potrebe: Malo vijeće je 18. svibnja 1792. godine odobrilo isplatu 3.880 dubrovačkih dukata kao protuvrijednost za 1.600 rimskih škuda koje su odlukom Senata još od 15. veljače bile doznačene Spagnolettiju za putne troškove i izradu potrebnih dokumenata i bule u Rimu. ⁴⁰ Isto tako

³³ *Cons. Rog.* sv. 137, f. 96v-97r.

³⁴ Pijo PEJIĆ, »Fra Anselmo Katić«, *Dubrovnik*, n. s. 25/2 (2014.), str. 144–146.

³⁵ *Cons. Min.* sv. 109, f. 230v.

³⁶ *Cons. Rog.* sv. 199, f. 93r-v.

³⁷ *Cons. Rog.* sv. 199, f. 101v.

³⁸ *Cons. Min.* sv. 109, f. 232v.

³⁹ Nella LONZA, *Kazalište vlasti. Ceremonijal i državni blagdani Dubrovačke Republike u 17. i 18. stoljeću*, Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, Zagreb – Dubrovnik, 2009., str. 466–467. Troškovnik je prenesen iz knjige *Cerimoniale* u Državnom arhivu u Dubrovniku, s potankim određenjem svakog detalja, pa čak i s naknadom za razbijeno posuđe.

⁴⁰ *Cons. Min.* sv. 109, f. 240r.

kasno, gotovo puna četiri mjeseca nakon odluke Senata izglasane još 26. travnja, Malo vijeće je na sjednici održanoj 22. kolovoza 1792. odobrilo isplatu stotinu dukata naknade za troškove svečanog dolaska nadbiskupa.⁴¹ Trošak banketa uveliko je nadmašio druge troškove svečanosti, poput ukrašavanja katedrale, organizacije javnog ophoda i naknade neposrednim izvršiteljima ceremonije.

Koliko je bilo značenje cijelog obreda govori i činjenica da je privlačio pažnju povjesničara drevne Republike. Tako je dominikanac Serafin Marija Cerva sredinom 18. stoljeća potanko pisao o svim koracima, od dolaska visokog prelata, koji bi u propisanoj pratnji četvorice izabranih senatora bio primljen prvo u dominikanskom samostanu Sv. Križa u zapadnom gradskom predgrađu, Gružu, da bi potom manjom brodicom bio prevezen u benediktinsku opatiju sv. Jakova uz istočna »Vrata od Grada«. Nakon raskošnog ručka ušao bi svečano u grad gdje bi ga, uz počasno pucanje mužara, topovske salve i zvonjavu zvona, primio knez Republike pod baldahinom koji nose mlada vlastela.⁴² Kao očevdac javnog prijama za nadbiskupa Spagnolettija, sve je u pozdravnom govoru održanom 22. svibnja 1792. u katedrali opisao i kanonik Rafael Radelja, želeći time zauvijek učvrstiti dobro započetu vezu između nadbiskupa i njegova stada:

»Prilikom tvog ulaska u grad oko tebe se okupilo toliko ljudi iz svih staleža i svake dobi, razlilo se tako nepregledno mnoštvo, da se činilo kako i same kuće i gradske zidine žele doći tebi ususret dižući se iz svojih temelja, kad bi tako nešto bilo moguće. Gdje god da si došao, posvuda su izlazili na vrata, veseleći se i mašući; svi su gledali u tebe, svi su te vidjeli kao najljepši ukras prvosvećeničkog dostojanstva i dubrovačke Crkve. Što da kažem o onoj veličanstvenoj pratnji i svečanom ophodu kojim je prvosvećenik, pozdravljen od svih, produžio u ovu crkvu, na čelu povorke najplemenitijih ljudi, u sjaju tolikih uglednih otaca, da se sjajniji i veličanstveniji prizor nije mogao ni zamisliti?«⁴³

Radelja je ovdje samozatajno zašutio, ne želeći nastaviti dalje s opisom. Naime, vrhunac svečanosti bio je nadbiskupov ulazak u katedralu i držanje pozdravnog govora u njegovu čast, a to zadovoljstvo pripalo je baš autoru tog opisa.

Kroz dva portreta jednog modela

Državni je protokol nalagao da se uglednike poput kneza Republike i nadbiskupa dolično pozdravi javnim govorom u katedrali. Tradicionalni pohvalni govor držao se u prelatovu

⁴¹ *Cons. Min.* sv. 109, f. 270v.

⁴² S. M. CERVA, *Prolegomena za Svetu dubrovačku metropoliju*, str. 546–547. Sačuvan je i izvoran zapis, potanki opis ceremonijala ulaska nadbiskupa Hijacinta Miljkovića četrdeset godina prije Spagnolettija, 23. travnja 1752. Iz knjige *Cerimoniale* Državnog arhiva u Dubrovniku prenosi ga N. LONZA, *Kazalište vlasti*, str. 461–465.

⁴³ ... *cum tuo in urbe ingressu tantus ad te omnium ordinum atque aetatum concursus affluerit, tanta effusa omnis generis multitudo, ut ipsae domus, ipsa urbis moenia (si natura pateretur) sedibus suis relictis prodire tibi obviam cupere viderentur. Quaecumque incesseras, omnes foras erumpere gestientem laetitiam ore, oculis manibusque indicabant; omnium in te uno figebatur obtutus, omnes te ut pulcherrimum et pontificalis dignitatis et Ragusinae ecclesiae ornamentum intuebantur. Quid magnificentissimus ille apparatus atque ea sollemnis pompa qua praesul ab omnibus salutatus ad hanc pergens ecclesiam tot nobilissimorum hominum comitatu, tot clarissimorum patrum splendore, ut nec illustrius nec magnificentius spectaculum videri potuisset? (In adventu Illustrissimi ac Reverendissimi domini F. Aloysii Spagnoletti, str. 10–11).*

čast dvaput, i to prilikom njegova svečanog dolaska i na zadnjem ispraćaju. U Spagnolettijevu slučaju ostao je zapisan pozdravni govor koji je uputio kanonik Rafael Radelja kao i govor sa zadnjeg ispraćaja u katedrali održan 12. srpnja 1799. godine, kad se dubrovačkoj javnosti obratio pijarist Francesco Maria Appendini.⁴⁴ Podjednagog opsega, nastali su kao djelo ljudi koji su tog prelata osobno poznavali, svakodnevno ga susretali i znali mnogo o njegovu podrijetlu, naravi i životu. Govori su obilježeni mnogim pojedinostima kojima se željelo iskazati osobnu bliskost s visokim prelatom, pa i pripadnost istom duhovnom miljeu. Taj su zadatak državne vlasti obično prepuštale upraviteljima javne škole, kao što je, primjerice, sredinom 16. stoljeća istupio Francesco Serdonati, govoreći na posljednjem ispraćaju Crisostoma Calvina i u čast dolaska nadbiskupa Vincenza Portica.⁴⁵ Iako se i sad, u vrijeme dok se Republika suočavala s posljednjom velikom krizom, toj službi pridavala formalna pažnja i isticalo da su »dubrovačke vlasti za tu priliku angažirale ponajbolje oratore«,⁴⁶ ipak su pod pritiskom teških vremena kriteriji opadali i sve češće istupali mladi ljudi, pokušavajući se tim putem čak dokazati. Birajući na sjednici Senata prikladnog govornika i nagrađujući ga potom za njegov napor novcem iz državne blagajne, državne su vlasti njegovale običaj koji je pridonosio čuvanju njihova ugleda. Nažalost, nerijetko se događalo da se više vodilo računa o formi nego o sadržaju, pa su povjesničari 18. stoljeća iz crkvenih redova, dobro poznavajući staru praksu Republike, o njima pisali vrlo kritički zbog navodnog izmišljanja i navođenja posve pogrešnih zaključaka.⁴⁷ Toga, međutim, nije bilo u Spagnolettijevu slučaju.

Kanonik Rafael Radelja (1769. – 1831.) u vrijeme držanja pozdravnog govora u čast nadbiskupa Spagnolettija bio je 23-godišnjak, još uvijek skromno tituliran samo kao sekularni klerik, odnosno dijecezanski svećenik. Privukao je pažnju još tijekom školovanja u dubrovačkom Kolegiju dok su njime upravljali oci pijaristi (skolopi), istaknuvši se na školskim priredbama, popularnim akademijama.⁴⁸ U svojim kasnijim godinama taj je mladić stekao ugled ljubitelja starine i književnosti, pridonijevši vlastitim radom da se sačuva prebogata dubrovačka historiografska baština. Prepisujući djela dominikanca Serafina Marije Cerve, dao je poticaj skupini velikih prepisivača u Dubrovniku iz 19. stoljeća, poput liječnika Miha Grgurevića i svećenika Luke Pavlovića, u tolikoj mjeri da je kasnije proglašen »jednim od najvažnijih prepisivača djela hrvatske književnosti u Dubrovniku«⁴⁹. Dragocjena

⁴⁴ Oba su govora sačuvana u prijepisima iz 19. stoljeća. Danas se nalaze u knjižnici samostana Male braće, pod signaturnim brojevima 221 i 243. Budući da je prijepis pod signaturom br. 243 dijelom oštećen i nečitak zbog kisele tinte i korozije papira, citati navođeni u ovom radu preuzeti su samo iz rukopisa pod signaturom br. 221. Oba prijepisa katalogizirao je Mijo BRLEK, *Rukopisi knjižnice Male braće u Dubrovniku. Knjiga prva*, JAZU, Zagreb, 1952., str. 220, 241.

⁴⁵ Ta su dva govora objavljena u: *Francisci Serdonati Florentini Orationes duae habitae Rhacusii*, Camerini: apud haredes Antonii Gioiosi et Hieronymum Stringarium soc., 1578.

⁴⁶ N. LONZA, *Kazalište vlasti*, str. 140.

⁴⁷ S. M. CERVA, *Prolegomena za Svetu dubrovačku metropoliju*, str. 555–556.

⁴⁸ Osobito je naglašen bio njegov nastup u prigodnom đaćkom programu 1787. godine, kako navodi Vicko ADAMOVIĆ, *Gragja za istoriju dubrovačke pedagogije*, sv. I, naklada Hrvatskog pedagog.-književnoga sloba, Zagreb, 1885., str. 88.

⁴⁹ Miljenko FORETIĆ, »Lastovo i Lastovci u starijoj hrvatskoj književnosti«, u: *Dubrovnik u povijesnim i kulturnim mijenama. Zbornik odabranih radova*, prir. Anica KISIĆ, Matica hrvatska – ogranak Dubrovnik, Dubrovnik, 2007., str. 378–379.

Radeljina osobna knjižnica imala je stotine svezaka iz raznovrsnih disciplina, prava, povijesti, teologije i filozofije, kao i književnosti.⁵⁰

Počašćen izborom da pozdravi novoizabranog premeta, dokazao je vrlo umješno da je pred njim značajna karijera. Stečeno povjerenje opravdao je i nekoliko godina kasnije, kad je održao pozdravni govor u katedrali 20. studenog 1800. godine, u čast Spagnolettijeva nasljednika, nadbiskupa i metropolita Nikole Banića.⁵¹ Ipak, u tom je trenutku Radelja morao svladati tremu i dokazati se pred uglednim krugom. Unatoč uobičajenoj govorničkoj figuri zadobivanja naklonosti kod publike (*captatio benevolentiae*), ipak je posve iskreno opisao svoj zazor pred visokim skupom sa svečarom na čelu, bojeći se da »nedozrelošću misli i slabim izborom riječi na neki način ne umanjí prvosvećeničko dostojanstvo i sjaj nadbiskupovih vrлина pred tolikim mnoštvom najodabranijih ljudi«⁵².

Doista, što se moglo očekivati od osobe koja se »nikad ranije zbog svoje dobi« nije ni usudila »dodirnuti ugled ovog mjesta«?⁵³ Sama činjenica da je bio angažiran za ovu posebnu priliku ukazuje na nastale promjene u dubrovačkom društvu. Ranije se nije pozivalo neiskusne govornike, dok su se odnosi jako promijenili krajem 18. stoljeća: Francesco Maria Appendini jedva je navršio tridesetu kad je godinu dana prije Radelje govorio u katedrali povodom smrti kneza Orsata Gozze,⁵⁴ a isusovac Antonio Morcelli imao je također tridesetak godina kad je 1764. na poziv Malog vijeća održao u katedrali propovijed povodom Kristove muke.⁵⁵ Veliki izazov ležao je pred mladim ljudima, a govornik se morao još prilagoditi strogim propisima i održati govor relativno kratkog trajanja. Radelja se zbog toga višekratno žalio, uzdišući što mu nametnuti vremenski okvir ne dopušta da dovoljno istakne sve nadbiskupove vrline. Danas pak žalimo što ni Radelja ni Appendini nisu iznijeli više pojedinosti iz nadbiskupove svakodnevice, umjesto zadržavanja na pohvali njegovim vrlinama, kao općim mjestima redovito zastupljenima u takvim govorima.

Kasniji Spagnolettijevi biografi koristili su činjenice iznesene u tim dvjema prigodama u katedrali kao objektivne i dokazane, ali sačuvani arhivski zapisi svjedoče da su ih panegiričari namjerno uljepšali: nije točna Radeljina tvrdnja da je nadbiskup izabran jednoglasno (*communi omnium vestrum, amplissimi patres, consensu*), kao ni da je od davni-

⁵⁰ U Arhivu HAZU u Zagrebu pod signaturom I. c. 63 pohranjen je inventar Radeljine knjižnice, odnosno *Catalogo della libreria del defunto canonico D. Raffaele Radeglia*, a u istoj se ustanovi čuvaju i njegovi prijepisi triju djela dominikanca Serafina Marije Cerve, redom *Bibliotheca Ragusina*, *Prolegomena in Sacram metropolim Ragusinam* i *Sacra metropolis Ragusina*.

⁵¹ Tekst toga govora sačuvan je u dva prijepisa u knjižnici samostana Male braće u Dubrovniku pod signaturom br. 221, str. 89–104 i br. 243, str. 109–125.

⁵² ... *ne tum ingenii mei tenuitate, tum orationis inopia in hac tanta lectissimorum hominum frequentia et pontificis dignitas et virtutum tuarum splendor quodammodo imminueretur* (*In adventu Illustrissimi ac Reverendissimi domini F. Aloysii Spagnoletti*, str. 2).

⁵³ ... *non mihi, qui nondum antea per aetatem hujus auctoritatem loci contingere ausus sum* (*In adventu Illustrissimi ac Reverendissimi domini F. Aloysii Spagnoletti*, str. 2).

⁵⁴ Relja SEFEROVIĆ, »Politička retorika Francesca Marije Appendinija pred kraj Republike«, *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku*, br. 53/2, Dubrovnik, 2015., u tisku.

⁵⁵ *Ljetopis dubrovačkoga kolegija. Chronicon Collegii Ragusini 1559–1764. O stopedesetoj obljetnici smrti njegovoga najslavnijeg đaka Ruđera Boškovića 1787–1937*, izdao Miroslav Vanino, D.I., u: *Fontes et studia. Vrela i prinosi. Zbornik za povijest Isusovačkoga reda u hrvatskim krajevima*, ur. Miroslav VANINO, D.I. Nova tiskara, Sarajevo, 1937., str. 159.

na pripadao stonskom plemstvu.⁵⁶ I Radelja i Appendini nastojali su u svojim govorima potkrijepiti vijesti o plemenitosti Spagnolettijeva roda ističući njegove rodbinske veze s nekim poznatim pojedincima ili obiteljima. Tako je Radelja govorio o njegovoj vezi s obiteljima Držić i Radalja, i to s Nikolom Stjepanovim Držićem⁵⁷ i Marinom Petrovim Radaljom.⁵⁸ Appendini je kasnije bio još iscrpniji, spominjući Spagnolettijeve »rođake« Frana Radalju,⁵⁹ Bernardina Ricciardija⁶⁰ i Marina Giorgija,⁶¹ ugledne perom i znanjem. Te rodbinske veze ne mogu se dokazati i prepuštamo ih zato govorničkoj slobodi.

Međutim, možemo prihvatiti tvrdnju zašto je Spagnoletti stupio u franjevački red. Kako je Radelja isticao, četiri su ga razloga ponukala da se pridruži Maloj braći: da se sigurnije približi savršenijem životu, da brže dovrši svoj započeti duhovni put, da izabere potpuno siromaštvo u odnosu na naslijeđeno bogatstvo i da potraži tihe kutke, daleko od vreve među ljudima. Pritom je svjesno zanemario činjenicu što ga je nadbiskup Miljković bio već zareadio za svećenika, prije nego što je prišao Maloj braći. To mu nije bila prepreka da mirno izvrši sve obveze kao iskušeni u franjevačkom redu, marljivo i poslušno

⁵⁶ Prvu tvrdnju nekritički preuzima J. Coleti, pogrešno prenoseći da je Spagnoletti izabran jednoglasno: *Quare cum Senatus Ragusinus de novo archiepiscopo in locum Gregorii eligendo contuleret, unus fuit Aloysius quem tantae dignitati parem cunctis suffragiis approbavit pridie Idus Jan. an. 1792 (Illyricum sacrum, sv. 6, str. 285)*. Tu rečenicu prepisuje B. Rode, izmijenivši samo riječ *tantae* u *sanctae* i donijevši datum izbora u suvremenom zapisu, *die 12 ianuarii 1792* (B. RODE, *Necrologium*, str. 106). Drugoj omašci podlegao je A. Dračevac, netočno držeći da je plemstvo »biskupskog grada Stona« Dubrovačka Republika »podijelila obitelji Spagnoletti u Stonu« (A. DRAČEVAC, »Braća reda Male braće – Dubrovački nadbiskupi«, str. 82).

⁵⁷ Zabilježeno je da je Nikola Stjepanov Držić (1582. – 1651.) preselio oko 1618. godine u Ston, odakle je potjecao i sam Spagnoletti. Taj ogranak obitelji Držić izumro je krajem 17. stoljeća (Nenad VEKARIĆ, *Vlastela grada Dubrovnika, Svezak 2: vlasteoski rodovi (A-L)*, Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, Zagreb – Dubrovnik, 2012., str. 226–227).

⁵⁸ Ugledni građanin, član bratovštine antunina, vlasnik imanja u Lozici kraj Dubrovnika koje je u 16. stoljeću pripadalo patriciju Mihi Nikolinom Pozzi (Vinicije LUPIS, »Prilozi poznavanju sakralne baštine Vrbiče, Lozice i Mokošice«, *Kačić*, br. 41–43, Split, 2009. – 2011., str. 873).

⁵⁹ Franjevac Frano Radalja/Radaljević je, po riječima samog Appendinija u tom govoru, »zbog svojih jedinstvenih duševnih vrlina prozvan ukrasom ilirskoga naroda, a da ga nije ugrabila prerana smrt, papa Sikst V. uvrstio bi ga među svoje kardinale«. Biograf Serafin Marija Cerva pohvalio je Radaljinu učenost, spomenuo je isti epitet koji mu je kasnije pripisao Appendini i naglasio da se tako o Radalji pisalo u franjevačkim kronikama, upozorio na njegovu uspješnu karijeru u Dubrovačkoj provinciji sv. Franje, ali i dodao da zbog sukoba sa Senatom nije postao stonski biskup, što je Republici kasnije gorko predbacio nadbiskup Girolamo Matteucci, žaleći zbog izbora nevrijednog kanonika Mauricija Bucchie. Preminuo je 1607. godine u franjevačkom samostanu u Slanom (Seraphinus Maria CERVA, *Bibliotheca Ragusina in qua Ragusini scriptores eorumque gesta et scripta recensentur*, sv. 2/3, prir. Stjepan KRASIĆ, JAZU, Zagreb, 1977., str. 74; B. RODE, *Necrologium*, str. 37–38). Usporediti i Ivan DJAMIĆ, »Radaljević, Franjo Vlaho (de Radaglia)«, u: *Hrvatski franjevački biografski leksikon*, ur. Franjo Emanuel HOŠKO – Pejo ČOŠKOVIĆ – Vicko KAPITANOVIĆ, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Vijeće franjevačkih zajednica Hrvatske i Bosne i Hercegovine, Zagreb, 2010., str. 463.

⁶⁰ Isusovac Bernardino Ricciardi (1680. – 1716.), latinski pjesnik, podrijetlom pučanin (Seraphinus Maria CERVA, *Bibliotheca Ragusina in qua Ragusini scriptores eorumque gesta et scripta recensentur*, sv. 1, prir. Stjepan KRASIĆ, JAZU, Zagreb, 1975., str. 177–181; također Gorana STEPANIĆ, *Hrvatsko pjesništvo na latinskom u sedamnaestom stoljeću: stilske tendencije i žanrovski inventar*, Filozofski fakultet (doktorska disertacija), Zagreb, 2005., str. 110, 217).

⁶¹ Marin Giorgi dubrovački je plemić iz 17. stoljeća, otac pjesnika Stjepana (Seraphinus Maria CERVA, *Bibliotheca Ragusina in qua Ragusini scriptores eorumque gesta et scripta recensentur*, sv. 4, prir. Stjepan KRASIĆ, JAZU, Zagreb, 1980., str. 96–97; Tomislav BOGDAN, »Đurđević, Stjepo (Di Giorgi, Đorđić)«, u: *Leksikon hrvatskih pisaca*, ur. Dunja FALIŠEVAC – Krešimir NEMEC – Darko NOVAKOVIĆ, Školska knjiga, Zagreb, 2000., str. 207).

kao najmlađi među svima. Vremenom se među subraćom nametnuo kao sposoban i vješt upravitelj. Po Radeljinu zapažanju, »izvršno je razumio da prevelika strogost utječe na potčinjene tako da se uplaše, prezru, ili čak zamrže svojeg upravitelja«. Stoga je znao kako treba izbjeći takvu opasnost. Appendini je kasnije istaknuo slične razloge: budući je nadbiskup pristupio franjevačkom redu u želji za samoćom i vođenjem svetijeg života, odlučivši napustiti svjetovnjačku vrevu i oprostiti se od stalnog društva s ljudima. Ubrzo je, međutim, postalo jasno da je Dubrovačka provincija sv. Franje bila preuska pozornica za njegove vrline, pa je stoga zaslužio izbor za nadbiskupa, koji je jako razveselio njegovu subraću. Naglašavanje nadbiskupove povezanosti uz red kojem je pripadao nije bilo neuobičajeno. Još korak dalje otišao je njegov neposredni prethodnik, Grgur Lazzari, koji je i nakon izbora za nadbiskupa ostao predsjednik Mljetske kongregacije benediktinskog reda.⁶² Franjevačku iskrenu žalost zbog Spagnolettijeva odlaska Radelja je predočio jednom biblijskom slikom, usporedivši njihove osjećaje s ispraćajem sv. Pavla na brod od Efežana: »još uvijek pamte i pamtit će bol koja ih je sve obuzela, kad su te ispraćali zajedno s neobično velikim mnoštvom puka, kao što su nekoć Efežani ispraćali Pavla do lađe«⁶³.

Snaga volje i sposobnost samokontrole uz stečeno životno iskustvo omogućili su kasnije nadbiskupu Spagnolettiju da lakše razumije teškoće među vjernicima i spremno im pomaže. Tu su Spagnolettijevu osobinu istaknula oba govornika. Radelja je ostao uz primjedbe općenite prirode, prikazujući kako je novoustoličeni nadbiskup još kao skromni franjevac podizao posrnule sugrađane, savjetovao zabludjele, jačao slabe, odvrćao od propasti one koji su srljali u nju i vraćao ih na pravi put, a one posve propale nastojao spasiti pred samim ždrijelom smrti i svojim ih milosrđem zaštititi. Dakako, najveći je učinak pritom imalo njegovo milosrđe na ispovijedima grešnika, koji su osjećali veliku utjehu od njegova blagog pogleda i spasonosnih uputa. Ako bi netko ustrajao u srdžbi i na lošem putu, nadbiskup je znao kako mu prići i kako ga vremenom ublažiti, pa bi ga i taj priznao za prijatelja. Radelja je pritom imao u vidu i spasonosni učinak Spagnolettijevih propovijedi koje je dvaput držao u katedrali, a poglavito u crkvi Male braće. Ti su javni istupi privukli kasnije i Appendinijevu pažnju, koji je nekoliko godina kasnije u govoru upozorio da je Spagnoletti »u raznim prilikama održao propovijedi za pamćenje na svojem domaćem jeziku, u Dubrovniku i u Kotoru«⁶⁴. Spagnoletti je tim naporima prije svojeg ustoličenja nastavio dobru tradiciju pastoralnog rada Dubrovčana u Boki kotorskoj,⁶⁵ koju su na isti način podržavali njegovi suvremenici i subraća franjevci: u Perastu je 1796. propovijedao fra Silvestar Prebisić,⁶⁶ a

⁶² Sam njegov izbor za nadbiskupa bio je uvjetovan zahtjevom Senata da zadrži ključno mjesto u Mljetskoj kongregaciji (R. SEFEROVIĆ, »O nadbiskupu Lazzariju uz retorički ornat«, str. 124).

⁶³ Radelju je nadahnio sljedeći novozavjetni ulomak: »Tad svi briznuše u velik plač, obisnuše Pavlu oko vrata i stadoše ga cjelivati, ražalošćeni nadasve riječju koju im reče: da više neće vidjeti lica njegova. Zatim ga ispratiše na lađu« (Dj 20, 37–38).

⁶⁴ ... *diversis temporibus patrio sermone confecisset atque hic inter vos et apud Catharenses memoriter pronunciansset (In funere Illustrissimi et Reverendissimi domini F. Aloysii Spagnoletti archiepiscopi Ragusini, str. 80).*

⁶⁵ Nažalost, Spagnolettijeve propovijedi nisu zabilježene u zbirka u knjižnici samostana Male braće.

⁶⁶ Životopis tog znalca moralne teologije, poznatog propovjednika te gvardijana, defnitora i napokon provincijala Dubrovačke provincije sv. Franje, preminulog 29. prosinca 1803., dao je B. RODE, *Necrologium*, str. 110–111. Usporediti također i s Ivan DJAMIĆ, »Pripisalić, Silvestar Nikola«, u: *Hrvatski franjevački biografski leksikon*, str. 459.

iste godine u Kotoru propovijedi je održao fra Serafin Gurić.⁶⁷ Međutim, bio je to samo jedan oblik skrbi za pastvu.

Appendini je uvjerljivo prikazao njegovu brigu za bolesnike i umiruće, nad kojima je noćima bdio, a uz to satima ispovijedao bez odmora, mirio sugrađane i uspijevao izmoliti od bogataša da pomognu siromahe. Svoje razumijevanje bližnjih i želju da im na svaki način pomogne nadbiskup je dokazao i u drugim okolnostima: nije bio ohol, svi su k njemu mogli lako pristupiti, plijenio je vedrinom duha i približio se liku idealnoga crkvenog starješine. Tijekom svoje uprave franjevačkom Provincijom, a zatim i dubrovačkom Crkvom postigao je mir, slogu i spokoj, a izbjegao zavist, mržnju i razdor. Istina je da su srodne vrline pripisivane i njegovim prethodnicima. Dominikanac Arkandeo Kalić izrekao je 12. ožujka 1778. godine sljedeće o nadbiskupu Grguru Lazzariju: »Koliko si uljuđen i prijazan, koliko dražestan u govoru i riječima, koliko blag i mio! Koga si, saslušavši neku žalbu, loše primio ili oholo odbio, ili uvrijedio oštrim riječima? Sigurno nema nikoga koga nisi prihvatio vrlo uslužno i ljubazno, a ne spominjem samo ljude koji se ističu plemstvom, moći i dostojanstvom nad ostalima, niti srodnike i prijatelje u čijem društvu nalaziš nešto ugodno i korisno, nego sve kakvi god da jesu, koje čak nisi nikad upoznao, s kojima uopće nisi povezan ni blizak po srodstvu, domaćinstvu ili građanstvu. Zato na tvoj duh nije utjecala uzvišenost tuđeg dostojanstva niti ikakva veličina dobročinstava, nikakva korist ni pogodnost, nego si po prirodi postao čovječan i ljubazan na svaki način.«⁶⁸ No, u ovom je slučaju Appendini vješto oživio emocije podsjećajući nazočne na Spagnolettijev šok povodom smrti nadbiskupa Miljkovića, kad se pred svima onesvijestio u crkvi Male braće, upravo dok je propovijedao. Tako ga je teško pogodio odlazak premeta koji mu je toliko pomogao, koji je vlastitim osjećajem i iskustvom »s pravom mogao suditi o slavi umova i vrlo razborito naslutiti budućnost, pa je spoznao Spagnolettijevu narav svojim razmišljanjem, a budući ga događaji nisu iznevjerili«⁶⁹.

Razmatrajući duhovne vrednote koje su krasile novoizabranog pastira, Radelja je izdvojio njegovo čovjekoljublje i razboritost. Među njima prednost je dao razboritosti kao stožernoj vrlini, tvrdeći da ju je Aristotel nazvao »vrlinom svojstvenom vladarima, koja poput hraniteljice, učiteljice i vladarice dominira svim drugim vrlinama«.⁷⁰ Uz izravan navod Aristotela, Radelja je ističući jake veze među srođnicima posudio i jednu Ciceronovu misao (*qui commune vinculum cognationemque inter se...*),⁷¹ a govor je priveo kraju sta-

⁶⁷ Fra Josip SOPTA, *Spisi Franjevačke provincije u Dubrovniku. Analitički inventar*, Državni arhiv Samostan Male braće, Dubrovnik, 2006., str. 84, dokumenti br. 497–498. Životopis fra Serafina Gurića, gvardijana, definitora, kustosa i triput izabranog provincijala Dubrovačke provincije sv. Franje, kojemu je Senat početkom 19. stoljeća uzalud nudio mjesto stonskog biskupa, sastavio je B. RODE, *Necrologium*, str. 140–141. Usporediti i I. DJAMIĆ, »Gurić, Serafin Ivan.«, str. 217.

⁶⁸ R. SEFEROVIĆ, »O nadbiskupu Lazzariju uz retorički ornat«, str. 102.

⁶⁹ ... *qui rite de ingeniorum laude poterat judicare et de futuris interdum prudentissime conjicere, illius indolem exploratam haberet, cogitatione praenovit, nec eum consecutura fefellit (In funere Illustrissimi et Reverendissimi domini F. Aloysii Spagnoletti archiepiscopi Ragusini, str. 79).*

⁷⁰ Aristotel doista raspravlja o razboritosti kao »praktičnoj mudrosti«, vrlini hrabrog i praktičnog državnika (*Politika*, 1323b21–1323b36). Radeljina se misao uz to opravdava i kršćanskim kontekstom njegove poruke, jer je razboritost uz mudrost, jakost i umjerenost jedna od četiriju glavnih kreposti.

⁷¹ *Si revera generis claritatem ad commendationem pertinere voluerimus, te illorum sanguine creatum videbimus qui commune vinculum cognationemque inter se et Radaleam Darxiamque gentem habebant (In adventu Illustrissimi ac Reverendissimi domini F. Aloysii Spagnoletti, str. 3).* Izraz *commune vinculum cog-*

rozavjetnom slikom po kojoj novi nadbiskup nosi baklju evanđeoskog nauka, kao Aaron. Kasnije Appendinijevo izlaganje bilo je još emotivnije. Nije zaboravio na jednu tužnu obljetnicu: bila je minula tek godina otkako je na istom mjestu zauvijek ispratio kneza Orsata Gozze, a tom je prilikom među okupljenim predstavnicima države i Crkve baš nadbiskup bio najugledniji.⁷² Prisjetivši se tog oproštaja s knezom, Appendini je ustvrdio da je povodom nadbiskupova zadnjeg ispraćaja osjetio još dublju bol, jer je rastanak došao tako iznenada. U želji da, poput Radelje sedam godina ranije, pristupi Spagnolettijevu djelu iz kronološke perspektive, Appendini je zastao uz početke njegova školovanja, pod brižnom paskom don Đura Grizića, uglednog učitelja u Stonu. Bilo je prirodno da Appendini, i sam iskreno posvećen nastavnom radu, sagleda Spagnolettijev životni put kroz tu dimenziju. Prikazao je nadbiskupa kao učenjaka, ali s ciljem boljeg služenja Bogu i ljudima »sav se predao učenju latinskoga, kako bi time mogao lakše pristupiti učenju teologije«, a pritom se »ne smije sumnjati da je neophodno da prvosvećenik izvršno vlada teologijom«. To je, po Appendiniju, lako mogla razabrati i sama publika kojoj se obraćao, odreda učeni ljudi koji su duboko izučavali Bibliju. Govornik je ujedno upozorio da je nadbiskup mnogo vremena potom posvetio učenju moralne teologije te »učiteljice ljudskog društva i čuvanja mira«, a bavio se i kanonskim pravom, crkvenom poviješću i etikom. Sve to postigao je dijelom u Dubrovniku, no osobito u Rimu, gdje je dulje boravio,⁷³ pa čak dao povoda tom govorniku za ocjenu da bi njegove vrline prije prepoznali u inozemstvu, nego kod kuće. Appendini je osobno, kako je tvrdio, bio svjedok njegova uspjeha i dokazao da su »svi Dubrovčani koji su išli u Rim i Rimljani koji su dolazili u Dubrovnik čuli kako papa Pio VI. hvali Spagnolettija«.

Ipak, među odabranim disciplinama najviše je volio govorništvo. Skladno je izlagao i gestikulirao, a neprekidnim radom i naporom toliko je napredovao u izražavanju da su svi njegovi slušači ostajali zadivljeni. Time je, po Appendinijevu sudu, ponovo dokazao da izučavanje lijepe književnosti obogaćuje i profinjuje svaku narav. Trebalo je pritom izbjeći izazove novih vremena, pri čemu je Appendini potaknuo sve dušobrižnike da se jače založe oko iskorjenjivanja novih ideja koje bacaju zablude na katoličke istine. Obvezu da prvosvećenik bude učen Appendini je obrazložio na samom početku izlaganja, navodeći misao sv. Pavla da je »svaki pastir kršćanskog stada ujedno učitelj i prednjači im u poznavanju teologije«. ⁷⁴ Svoje vještine morao je iskoristiti i za rad sa svećenstvom:

nationemque inter se izvorno je dio cjeline Etenim omnes artes, quae ad humanitatem pertinent, habent quodam commune vinculum et quasi cognatione quadam inter se continentur (Cicero, *Pro Archia poeta oratio*, 1, 2).

⁷² *Vix annus elapsus est, reverendissimi antistites, princeps excellentissime, patres amplissimi caeterique ornatissimi auditores, ex quo Orsati Gottii supremi hujus Reipublicae moderatoris interitum jussu vestro intra hos scuros parietes ad funebrem pompam magnifice instructos atque in hoc eodem pleno majestatis et amplitudinis coetu tristi laudatione sum prosequutus* (*In funere Illustrissimi et Reverendissimi domini F. Aloysii Spagnoletti archiepiscopi Ragusini*, str. 75).

⁷³ O školovanju drugih dubrovačkih franjevacu u to vrijeme u Rimu govori i slučaj fra Beninja Mitrovića, koji je 12. ožujka 1787. godine dobio dozvolu »generalnog ministra Reda za putovanje u Rim radi nauka« (J. SOPTA, *Spisi Franjevačke provincije u Dubrovniku*, str. 82, dokument br. 472). Već desetak godina kasnije, krajem svibnja 1796. godine isti se navodi kao novoizabrani provincijal (J. SOPTA, *Spisi Franjevačke provincije u Dubrovniku*, str. 84, dokument br. 500).

⁷⁴ »On i daje jedne za apostole, druge za proroke, jedne opet za evanđeliste, a druge za pastire i učitelje« (Ef 4,11).

Appendini ga je pohvalio što je osobno podučavao dubrovački kler, jednom mjesečno s njima raspravljao, ali mu je uz to netočno pripisao da je »otvorio škole na Lastovu«. Istina je pak da je nadbiskup Spagnoletti samo posjetio i taj udaljeni otok, regulirajući neka pitanja.⁷⁵ Tako je zabilježeno da je 5. svibnja 1793. godine na Lastovu krizmao budućeg franjevca, fra Sabina Kašića,⁷⁶ što se vjerojatno dogodilo tijekom njegove vizitacije. Međutim, taj govornikov propust ne narušava opću sliku o važnom i utjecajnom kleriku, predanom svojem visokom pozivu, kojemu se htjelo odati posljednju počast.

Novi nadbiskup morao je biti, dakako, dostojan nasljednik velikana iz prošlosti, ali pritom se u svojem pregledu Radelja ograničio samo na nadbiskupe 18. stoljeća, na domaće ljude koji su voljom državnih vlasti stekli pravo da postanu prvosvećenici dubrovačke metropole: dominikance Rajmunda Gallanija, Hijacinta Miljkovića, Arkandela Lupija, franjevca Anđela Franchija, dijecezanskog klerika Nikolu Pugliesija i benediktinca Grgura Lazzarija. Svakom od njih Radelja je pripisao odgovarajuću osobinu: Gallani je bio nadasve zaslužan za obranu i očuvanje kršćanske vjere služeći kao papinski nuncij u Carigradu; Franchi, Miljković i Lupi bili su mudri i učeni, a Pugliesi i Lazzari razboriti, blagi i obuzeti ljubavlju prema domovini.⁷⁷ Osim Pugliesija, koji je iznenada dao ostavku i preuzeo položaj papinskog legata u Carigradu, svi ostali preminuli su u Dubrovniku. Očekivalo se da će Spagnoletti nastaviti njihovim tragom, sve ih nadmašiti i pokazati iste pohvalne osobine. Tome se i nadalo od prelata koji je svojom pojavom morao ublažiti bol nastao odlaskom nabrojanih prethodnika.

Tko je bio Lujo Spagnoletti?

Tko je zapravo bio »o. Alojzije Spagnoletti iz Stona, provincijal i nadbiskup dubrovački, blistav nutrinom i vanjstinom«?⁷⁸ Oba govora u njegovu čast poklonila su dužnu pažnju stvarnim zbivanjima i podaci koje donose uvelike se podudaraju s njegovom službenom biografijom. Suhe činjenice govore svoje, a njima se pozabavio još prelatov suvremenik Jacopo Coleti. Baš sa Spagnolettijem završava redosljed dubrovačkih nadbiskupa u zbirci *Illyricum Sacrum*.⁷⁹ Upozorava da se prvo zareديو 1751. godine, a potom pristupio franjevcima, »u želji da se približi savršenijem životu«. U kratkom razdoblju njegove uprave obuhvaćenom u *Illyricum Sacrum* navodi se da je četiri puta propovijedao u Dubrovniku

⁷⁵ Školstvo na Lastovu potvrđeno je od 16. stoljeća, a uz taj podatak treba spomenuti da je dubrovački nadbiskup Spagnoletti na molbu lastovske zajednice dopustio da se dio prihoda od legata Ivana Maričevića u korist Gospe od Blagovijesti, datiran 10. siječnja 1799., namijeni za plaćanje učitelja (Marin LUCIANOVIĆ, »Lastovo u sklopu Dubrovačke Republike«, *Analizirajući historijskog instituta JAZU u Dubrovniku*, br. 3, Dubrovnik, 1954., str. 285).

⁷⁶ J. SOPTA, *Spisi Franjevačke provincije u Dubrovniku*, str. 306, dokument br. 2773.

⁷⁷ *Laetandum denique quoniam tu quam primum efficies ut quod eximius ob incredibile religionis conservandae studium Raymundus, quod docti sapientesque Franchius, Hyacinthus et Archangelus, quod prudentes, mansueti et paterno amore imbuti Nicolaus et Gregorius, quorum laudes nulla umquam aetas conticescet, unusquisque moriens triste illud et acerbissimum sui desiderium apud nos omnes reliquit; nunc te pontifice creato lenitum videatur!* (*In adventu Illustrissimi ac Reverendissimi domini F. Aloysii Spagnoletti*, str. 12).

⁷⁸ *Nekrologij Provincije Sv. Jeronima u Dalmaciji i Istri*, prir. fra Josip SOPTA – fra Stanko ŠKUNCA, Dubrovnik, 2006., str. 188.

⁷⁹ *Illyricum Sacrum*, sv. 6, str. 285.

u adventu i korizmi, pri čemu se vjerojatno misli i na istupe u crkvi sv. Franje, a ne samo u katedrali. Kratki životopis završava njegovim izborom na čast dubrovačkog metropolita i nadbiskupa, s očekivanjem da će dostojno vršiti tu dužnost. Time je i sam Appendini završio svoje izlaganje nakon Spagnolettijeve smrti, očekujući da će ga naslijediti takav prvosvećenik, »po izboru Njihovih Svjetlosti tijekom idućih dana, koji će u ovim pretužnim vremenima« brinuti samo da kršćansku vjeru vrati u raniju čistoću i poštovanje te odvrati tolika zla.

Suvremeni biografi više su se posvetili tom prelatu i potanko rekonstruirali njegov životni put.⁸⁰ Lujo Španjuo, Španjolet/Spagnoletti⁸¹ rođen je 16. prosinca 1725. godine u Stonu, gdje je započeo i školovanje kod don Đura Grizića (1680. – 1752.), kapelana katedralne crkve sv. Vlaha i više puta vikara stonske biskupije. U ljeto 1751. godine pristupio je Franjevačkom redu Male braće u dubrovačkom samostanu, nakon što ga je za svećenika zaređio tadašnji stonski biskup, dominikanac Hijacint Miljković (1745. – 1752.). Točno deset godina kasnije, 1761., izabran je prvi put za provincijala dubrovačke Provincije sv. Frana i u tom je svojstvu nazočio generalnom kapitulu reda održanom u Mantovi iste godine.⁸²

Spagnolettijev izbor za provincijala predstavljao je određen presedan: Appendini je u govoru na zadnjem ispraćaju naglasio da je postao provincijal iako prethodno nije predavao filozofiju i teologiju, niti je bio proveo dvadeset godina u franjevačkom redu.⁸³ Čini se, uz to, da u prvom mandatu provincijala nije bio naročito uspješan, unatoč nastojanjima obojice govornika da to prikažu drukčije. Naime, trebinjsko-mrkanski biskup i subrat franjevac Anselm Katić proveo je vizitaciju Provincije 1765., godinu nakon isteka Spagnolettijeva mandata,⁸⁴ i uočio brojne nepravilnosti.⁸⁵ Možda su razlog tome bili Spagnolettijeva mladost i neiskustvo, jer je 1786. godine opet izabran u službu provincijala i po isteku novoga trogodišnjeg mandata, 1789., nisu zabilježene nove teškoće.⁸⁶ Po odluci pape Pija VI. u crkvi sv. Petra u Rimu posvetio ga je kardinal Francisco Zelada, zajedno s još 28 ređenika iz Napuljskog Kraljevstva za biskupe. Razbolio se boraveći u Mandaljeni u Župi dubro-

⁸⁰ Posljednju biografsku crticu o tom franjevcu dao je I. DJAMIĆ, »Spagnoletti, Alojzije Miho Ludovik.«, u: *Hrvatski franjevački biografski leksikon*, str. 501.

⁸¹ Za dublete s prezimenom vidjeti: Nenad VEKARIĆ, *Pelješki rodovi, sv. 2 (L-Ž)*, Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, Dubrovnik, 1996., str. 295.

⁸² B. RODE, *Necrologium*, str. 105.

⁸³ *Quo enim tempore se ipsum ad philosophicas theologicasque disciplinas contulerat, ut eas de more inter suos profiteretur, eodem ipso gravissimi sui ordinis patres ad eum unum totius Provinciae summam transmittendam esse arbitrantur, etiamsi duabus de causis id eorum legibus adversaretur. Illud enim inter eos sancitum est, ut nequis ad hanc summam dignitatem promoveatur antequam philosophiam et theologiam docuerit communique addictus disciplinae per viginti annos in ea permanserit (In funere Illustrissimi et Reverendissimi domini F. Aloysii Spagnoletti archiepiscopi Ragusini, str. 82).*

⁸⁴ J. SOPTA, *Spisi Franjevačke provincije u Dubrovniku*, str. 70, dokument br. 340 i str. 71, dokument br. 351.

⁸⁵ Pritom se naglašava da je vizitator morao izmirivati međusobno sukobljenu braću i uspostavljati slogu među njima (B. RODE, *Necrologium*, str. 97). Po kasnijim istraživanjima, prijepori su izbili ponajviše zbog nametanja fra Frana Sorga-Bobalija od Senata Republike za novog provincijala na izborima krajem 1764. godine (Miroslav PANTIĆ, *Sebastijan Slade-Dolči. Dubrovački biograf XVIII veka*, SAN, Beograd, 1957., str. 29–30).

⁸⁶ O dva Spagnolettijeva mandata na čelu Dubrovačke provincije sv. Franje, od 1761. do 1764. i od 1786. do 1789. godine usporediti također Ivan DJAMIĆ, »Dubrovačka Mala braća – nadbiskupi i biskupi«, u: *Samostan Male braće u Dubrovniku*, ur. Justin V. VELNIĆ, *Kršćanska sadašnjost – Dubrovnik: Samostan Male braće*, Zagreb, 1985., str. 219.

vačkoj, gdje su nadbiskupi imali svoj ljetnikovac.⁸⁷ Prenijeli su ga u Grad 17. lipnja, gdje je i umro 24. lipnja 1799. godine. Nakon pogrebnih obreda u katedrali, pokopan je u crkvi Male braće, u grobu nadbiskupa Anđela Franchija.⁸⁸ Umro je u dobi od 73 godine, provevši od toga 48 godina kao franjevac (računajući i vrijeme kad je bio nadbiskup).

Kad je izabran na čast dubrovačkog nadbiskupa, Spagnoletti je bio 67-godišnjak. Nema sumnje da je zahvaljujući bogatom životnom iskustvu i svećeničkom radu izvrsno poznao prilike koje su tada vladale na dubrovačkom području i u okolici, kao i mentalitet vjernika i njihove sklonosti. Međutim, za energično djelovanje u teškim okolnostima velike gospodarske i političke krize bila je potrebna mlađa osoba koja bi znala u većoj mjeri nametnuti svoju volju državnim vlastima, oslanjajući se na Svetu stolicu. Njegovu dob možemo usporediti s prethodnicima iz 18. stoljeća, a riječ je o starijim ljudima.⁸⁹ Vlast je formalno opravdavala i zagovarala njihov izbor željom da se očuva mir i spokoj u odnosima između Crkve i države, ali time je zapravo ušutkavala jedini kritički glas koji joj je objektivno mogao biti upućen iznutra. Posljedice su bile jasne petnaestak godina kasnije, prilikom rasapa Republike. Lišen mnogih prava, pa i onih zajamčenih u odnosima između države i Svete stolice, nadbiskup Spagnoletti ograničio se na neposredan pastoralni rad s vjernicima i rješavanje sitnih materijalnih problema na perifernim područjima svoje metropolije.

Spagnolettijeva uprava dubrovačkom nadbiskupijom

Mjesec dana nakon nadbiskupove svečane inauguracije Senat je raspravljao o obnovi njegova posjeda u Župi dubrovačkoj. Na sjednici održanoj u četvrtak 28. lipnja 1792. godine senatori su mu odlučili pozajmiti novac za tu svrhu, ali tada se nisu mogli dogovoriti oko potrebnog iznosa.⁹⁰ Istom uvjerljivom većinom kojom su odlučili izaći mu ususret (21:5) odbili su prijedloge da se dodijeli 300, pa i smanjeni iznos od 250 dukata. Napokon je na novoj sjednici održanoj tjedan kasnije, 3. srpnja 1792. godine, odlučeno da mu se ipak dodijeli 300 dukata »da može obnoviti svoju kuću u Župi«. Novac su trebali isplatiti upravitelji državne Kovnice (*zecchieri*), a iznos bi im se vratio od sredstava za obnovu grada nakon velikog potresa, koja su još uvijek redovito stizala iz Rima.⁹¹ Već je zabilježeno da je boravak u Župi dubrovačkoj bio omiljen i franjevcu Anđelu Franchiju, jednom od Spagnolettijevih prethodnika, u čijoj je grobnici u samostanu Male braće Spagnoletti napo-

⁸⁷ *Illyricum sacrum*, sv. 6, str. 279. Ondje je osobito rado boravio nadbiskup Anđeo Franchi (1728. – 1751.), također franjevac, sastavljajući na ladanju i službena pisma (R. SEFEROVIĆ, »Crkva iza Dvora. Kroz povijest dubrovačke Crkve 18. stoljeća u pratnji Serafina Marije Cerve«, str. 51, 128).

⁸⁸ B. RODE, *Necrologium*, str. 105–106; A. DRAČEVAC, »Braća reda Male braće – Dubrovački nadbiskupi«, str. 82.

⁸⁹ Nadbiskup Rajmund Gallani preuzeo je upravu nad dubrovačkom Crkvom kao sedamdesetogodišnjak, Tommaso Scotti pisao je 1708. godine u Dubrovniku oporuku u dobi od 68 godina, Nikola Đivović (nesuđeni nasljednik Hijacinta Miljkovića 1753.) imao je 60 godina (R. SEFEROVIĆ, »Crkva iza Dvora. Kroz povijest dubrovačke Crkve 18. stoljeća u pratnji Serafina Marije Cerve«, str. 60), a Spagnolettijev prethodnik Grgur Lazzari preminuo je poslije petnaestogodišnjeg stolovanja dubrovačkom nadbiskupijom uoči svog osamdesetog rođendana (R. SEFEROVIĆ, »O nadbiskupu Lazzariju uz retorički ornat«, str. 123).

⁹⁰ *Cons. Rog.* sv. 199, f. 128v.

⁹¹ *Cons. Rog.* sv. 199, f. 133v-134r.

sljetku našao i vlastiti vječni mir. Međutim, zbog otvorenosti prema zaleđu u osmanskim rukama taj kraj bio je nezdrav, nerijetko pogađan epidemijama i u ono vrijeme. Primjerice, početkom svibnja 1792., uoči same Spagnolettijeve inauguracije, u Senatu su poduzete mjere protiv zaraze u Župi dubrovačkoj,⁹² a i sam nadbiskup joj je podlegao 17. lipnja 1799. godine, tjedan uoči smrti u Dubrovniku gdje je prenesen.

Sedam godina provedenih na mjestu dubrovačkog nadbiskupa i metropolita bile su vrijeme izazova, kriza i konačno razdoblje kad se na horizontu pojavila neumitna francuska prijetnja nestanka Republike. Na nju je uvijeno upozoravao Appendini u svojem govoru, zalažući se za usklađeno djelovanje najviših državnih i crkvenih struktura kako bi se prevladala sva iskušenja. Najveću odgovornost za duhovni život snosio je nadbiskup, ali su njegove stvarne nadležnosti bile jako ograničene. Poput svojeg prethodnika metropolita Grgura Lazzarija, koji je i tijekom uprave dubrovačkom Crkvom ostao predsjednik Mljetske kongregacije benediktinskog reda, tako je i Spagnoletti pri usponu na nadbiskupsku stolicu imao dragocjeno iskustvo uprave Dubrovačkom provincijom sv. Franje. Pritom je njegova najveća zasluga, na koju se osvrnuo Radelja u pozdravnom govoru, bila što je tijekom svoje uprave Provincijom »ostvario mir, slogu i spokoj, a izbjegao zavist, mržnju i razdor«, dok je Appendini kasnije ustvrdio da je bio vrlo vješt i blag u upravi dobrima nadbiskupije, postupao vrlo čovječno s težacima, često posređujući u njihovim razmiricama i blagonaklono ih mireći, pače otklanjajući uzroke njihovih sukoba svojim vlastitim sredstvima. Svojom je darežljivošću i slobodoumnošću više brinuo o siromasima na selu nego o vlastitim potrebama.⁹³ Bio je to dobar nastavak prakse kojom je dubrovački Statut nekoć nadbiskupu davao sudbeno pravo u sporovima među težacima na njegovim posjedima.⁹⁴

Osim osobnih vrлина, taj je uspjeh mogao postići i oslanjajući se na odgovarajuće suradnike. Među njima je jedan od najvažnijih bio upravitelj materijalnih dobara Nadbiskupskog stola, franjevac Frano Grgurov Marić. Međutim, upravitelj Marić, rođen 1752. godine i iskušenik u franjevačkom redu od 1773., u očima svoje subraće u životopisu dobio je puno strožu ocjenu: neuk, drzak, ohol.⁹⁵ Pohvaljene su njegove sposobnosti vođenja gospodarstva, jer je bio gvardijan više samostana dok ga nije zapazio Spagnoletti i ponudio mu odgovornost upravitelja svih imanja nadbiskupije. Budući da su ga subraća u samostanima nerado primala, nadbiskup mu je isposlovaio povlasticu da se pridruži dijecezanskom kleru. Tijekom Spagnolettijeve uprave dubrovačkom Crkvom Marić je većinom boravio na poljskim imanjima i nadzirao stanje sve imovine i isplatu davanja. Nakon Spagnolettijeve smrti Marić je odmah dao ostavku i proveo nekoliko godina upravljajući imanjima pojedinih bogataša. Na koncu se povukao u selo Kupari u Župi dubrovačkoj, gdje je mirno preminuo 1817. godine. Taj relativno mladi, energični čovjek nesumnjivo je rasteretio ostarjelog nadbiskupa svakodnevnih briga u upravi imanjima raštrkanih diljem dubrovač-

⁹² *Cons. Rog.* sv. 199, f. 101v.

⁹³ ... *humanitate colonos suos tractaverit, quoties eorum lites et rixas aere proprio composuerit, qua liberalitate et praemiis ad rem agrariam pauperibus magis quam sibi augendam invitaverit (In funere Illustrissimi et Reverendissimi domini F. Aloysii Spagnoletti archiepiscopi Ragusini, str. 87).*

⁹⁴ To je u 18. stoljeću razmatrao i S. M. Cerva u poglavlju »O vlasti nadbiskupa nad svojim težacima« u djelu *Prolegomena za Svetu dubrovačku metropoliju*, str. 529–530.

⁹⁵ B. RODE, *Necrologium*, str. 123.

kih posjeda i omogućio mu da se posveti samo crkvenim pitanjima. O tome govore, prije svega, Spagnolettijevi ukazi.

Ostalo je sačuvano ukupno šesnaest službenih ukaza koje je podijelio u nadbiskupskoj palači.⁹⁶ Većina tih ukaza odnosi se na obilježavanje korizme i obdržavanje korizmenog posta. U razdoblju od 1793. do 1796. godine redovito je isticao da ga je Malo vijeće službeno upozorilo na nedostatak hrane na dubrovačkom području. Nije bilo ulja i hranu je trebalo uvoziti. Država je pritom strogo nadzirala cijene i prodaju, osobito mesa kao robe od strateške važnosti, ali i druge hrane. Tako je na sjednici Malog vijeća održanoj 5. siječnja 1795. godine odlučeno da se riža, koju su donijeli »poznati ljudi« iz Istre, ne smije prodavati po cijeni većoj od 14 groša za oku. Pritom je određeno da se osam dana mora prodavati u carinarnici, uz zabranu drugim trgovcima da je potom prodaju po većoj cijeni.⁹⁷ Svjestan tih problema, nadbiskup je uz nagovor vlasti službeno odobravao popustljiviji režim prehrane u korizmi.

Prvu takvu odluku donio je 16. veljače 1793., dopuštajući vjernicima da se »tijekom korizme hrane i mliječnim proizvodima i jajima, kao i onim mesom koje se obično jede u drugom dijelu godine«. Ta se dozvola ipak nije odnosila »na prva četiri dana korizme, kao ni na srijedu, petak i subotu svakog tjedna u korizmi. Osim toga, u Velikom tjednu moraju ostati pravila strogog posta.« Godinu dana kasnije, 6. ožujka 1794., ustanovio je da je »još teže stanje s nabavom hrane nego prošle godine, pa se mora uvoziti iz inozemstva«. Slično ranijem ukazu tijekom korizme, opet je dao dozvolu da se jede raspoloživa hrana, neovisno o postu (ponavlja posebne dane, kad ove slobode nisu dozvoljene). Ukazi gotovo identičnog sadržaja zabilježeni su još 21. veljače 1795. i 15. veljače 1796. godine. O strogosti pridržavanja korizmenog posta u ranonovovjekovnom Dubrovniku govori i interes domaćih historioografa koji su pisali o posebnim običajima puka i vlastele tih dana, koji su bili još stroži nego što su običaji drugdje nalagali.⁹⁸

Shvativši ozbiljno svoje dužnosti, Spagnoletti je ukazom izdanim 25. veljače 1793. najavio vizitaciju svih crkava u dijecezi. Zato je svim klericima (kanonicima, sakristanima, plovanima, župnicima, kapelanima i svim klericima koji primaju prihode) obznanio da će početi vizitaciju, i to od katedrale. Njegovi prethodnici od Rajmunda Gallanija nadalje jednako su pristupali toj dužnosti; zabilježeno je da je Gallani ujesen 1724. godine o svemu podnio iscrpan izvještaj i Svetoj stolici.⁹⁹ Appendini je u posmrtnom govoru ipak posebno naglasio koliko je Spagnoletti bio požrtvovan vršeći tu dužnost, osobito posjećujući udaljene dubrovačke otoke, i to bez pomoći vikara, ne želeći na druge prenijeti vlastiti teret. Ostalo je zabilježeno kao zanimljivost da je na sjednici Malog vijeća 1. rujna 1793. godine odlučeno da se bratovština na otoku Lopudu smije okupiti *in numero octo* dok se ne izaberu gastaldi »radi prijma Presvijetlog i Prečasnog gospodina nadbiskupa«¹⁰⁰. Čini se da je bila riječ o bratovštini Gospe od Šunja, najvažnijoj od četiriju bratovština na Lo-

⁹⁶ *Acta et Diplomata*, 18. stoljeće, sv. 19, dokument br. 2490.

⁹⁷ *Cons. Min.* sv. 111, f. 8v-9r.

⁹⁸ Kako u poglavlju »O postovima« piše S. M. CERVA, *Prolegomena za Svetu dubrovačku metropoliju*, str. 528.

⁹⁹ *Illyricum Sacrum*, sv. 6, str. 272–274.

¹⁰⁰ *Cons. Min.* sv. 110, f. 126r.

puđu, »stvarnom predstavniku cjelokupnog naroda crkvene župe, tj. čitavog stanovništva otoka, što se poklapa i identificira s *universitas*«¹⁰¹.

Većina zabilježenih nadbiskupovih ukaza bila je ipak posvećena rješavanju pojedinih, konkretnih problema u Crkvi. Tako je 31. siječnja 1795., pozivajući se na ranije odluke pape Pija VI., propisao prihode od misa koji pripadaju svećenicima. To je dvanaest groša u dubrovačkom novcu, kako precizira.¹⁰² Uredio je i niz konkretnih, pojedinačnih pitanja, nadasve vezano uz nasljedstva svećenika. Tipičan primjer zabilježen je 6. studenoga 1794. godine. Nakon smrti svećenika Đura Bettere ostao je upražnjen posjed na Busovini ponad Pila (uz zapadna »Vrata od Grada«), kuća s vrtom koju je uživao kao beneficij. Nadbiskupu se zato još 26. rujna iste godine obratio Petar Bettera s tvrdnjom da mu kao starijem pripada taj posjed. Petar je zatražio da posjed dobije njegov sin Bartol, klerik. Nadbiskup je ostavio rok od devet dana da se pojave drugi koji bi to mogli osporiti i zatražiti posjed, a u ostalom je bio suglasan.

Dana 3. ožujka 1796. godine rješavao je problem župne crkve u Orašcu, koju je dotad držao svećenik Pasko Klešković, župnik Župe sv. Stjepana u Zatonu, a 19. srpnja 1796. istupio je povodom upražnjenosti župne crkve sv. Marije u Pakljeni na Šipanu.¹⁰³ Problem je nastao nakon smrti Balda Tasavuka, koji je bio zadnji posjednik župnog stana. Nadbiskupu se obratio Nikola Božov Perić s molbom da se dodijeli njemu. Nadbiskup je pristao, ali bio je dužan ostaviti rok od osam dana da druga zainteresirana strana to rješenje eventualno ospori. Slični problemi sa župnim crkvama zabilježeni su u tom razdoblju još dvaput, a oba su razriješena ukazima izdanim isti dan, 7. prosinca 1797. godine. Tada je prvo zabilježeno da je nakon smrti župnika Tome Dordellija ispražnjena župna crkva Svete Nedjelje na Grudi u Konavlima. Nadbiskup je opomenuo zainteresirane da sukladno odlukama Tridentskog koncila u roku od deset dana otkako se ovaj ukaz oglasi i izvjesi na vratima katedrale predlože imena kandidata za novog župnika. Predviđeno je da će s njima razgovarati sinodalni ispitivači (*coram examinadoribus synodalibus*). Slučaj ovog župnika osobito je zanimljiv jer je od srpnja 1792. godine zabilježen niz odluka Malog vijeća da ga se novčano pomogne. Svake godine primao je po četiri dukata za svoje izdržavanje.¹⁰⁴ Napokon, istog dana, 7. prosinca 1797., nadbiskup je morao intervenirati i zbog župne crkve sv. Sergija i Bakha u Pridvorju u Konavlima (*de supra palatio in Canali*). Pripala je nadbiskupiji zbog nebrige njezina patrona. Kao u prethodnom slučaju, nadbiskup je odlučio da će oglasiti ponudu u katedrali, a prikladnim kandidatima predviđen je odgovarajući rok da se jave, kako bi ih provjerili sinodalni ispitivači.

Problemi s upražnjenim župnim crkvama ostali su i nakon nadbiskupove smrti, pa je zato morao intervenirati kaptolski vikar Vlaho Saraca, u vrijeme dok novi nadbiskup još nije

¹⁰¹ Ante MARINOVIĆ, »Lopudska *universitas* (pravni položaj otoka Lopuda u Dubrovačkoj Republici)«, *Anali Historijskog instituta u Dubrovniku*, br. 3, Dubrovnik, 1954., str. 209.

¹⁰² Desetak godina kasnije cijene misa povećane su s 12 na 16 groša, o čemu više Relja SEFEROVIĆ, »Moralnoteološka promišljanja klerika u baroknom Dubrovniku«, *Croatica christiana periodica*, god. 37, br. 72, Zagreb, 2013., str. 87.

¹⁰³ O vizitaciji crkve bratovštine sv. Marije na otoku Šipanu, koju je 20. listopada 1723. godine kanonski pohodio nadbiskup Rajmund Gallani više u A. MARINOVIĆ, »Lopudska *universitas* (pravni položaj otoka Lopuda u Dubrovačkoj Republici)«, str. 209.

¹⁰⁴ *Cons. Min.* sv. 109, f. 254r; *Cons. Min.* sv. 110, f. 100r, 214r.

bio izabran. Vikar Saraca je dana 14. rujna 1799. godine morao rješavati problem upražnjene uprave crkvom sv. Spasitelja u Pustijerni, samoj gradskoj jezgri, nakon smrti kanonika Junija Petrova Sorgo, pri čemu je bila zainteresirana vlasteoska obitelj Caboga, a spominjao se klerik Petar Lupi.

Pored rješavanja statusa pojedinih župnika, nadbiskup je davao ukaze i kad je na zahtjev vlasti trebalo regulirati posjedovne odnose među svjetovnim osobama. Tako je 27. siječnja 1793. reagirao u korist plemkinje Ane Vlaha Bosdari. Izrekao je kanonsku opomenu svima koji bi posjedovali ili krili, kao i onima koji bi znali za druge da posjeduju i kriju namještaj i dragocjenosti koji joj pripadaju, i zatražio da u roku od petnaest dana o tome pismeno izvijeste nadbiskupa ili njegova koadjutora. U suprotnom im je prijetila kazna izopćenja. Slično se zbilo tri godine kasnije, kad je 22. srpnja 1796. istupio na zahtjev vlastelina Klementa Vlahova Menze, kao i Ivana Božovića i drugih. Radilo se o nasljedstvu koje je tražio svećenik Giovanni Regitano, u svojstvu nasljednika svojeg brata Cristofora. Kao u prvom spomenutom ukazu, tako je i tom prilikom Spagnoletti izrekao kanonsku opomenu svima koji bi prisvojili što im ne pripada, ili pak zatajili da su prisvojili drugi. Pritom je precizirana odgovarajuća imovina, osobito dragocjenosti (nakit).

Ipak, posebnu težinu među svim navedenim ukazima ima jedan koji nije datiran, a potpisao ga je arhidakon Marin Ragnina u ime kanonika dubrovačke metropolije. Na taj je način službeno javio cijelom kleru na teritoriju Dubrovačke Republike, svem dijecezanskom svećenstvu i redovnicima, da je iz ovoga u bolji život prešao nadbiskup fra Lujo Spagnoletti. Zato je zatražio od svih svećenika (*sacerdoti*) da barem 30 dana služe mise za njegovu dušu. Isto je zatraženo i od svih vjernika kršćana, kako bi »njegova duša bila što prije oslobođena iz Čistilišta i uživala vječno blaženstvo«. Ujedno je tom prigodom zatraženo neka se mole da se što prije izabere novi prvosvećenik, kako bi »došlo duhovno dobro za sve duše u dijecezi«. Skora budućnost je pokazala da su duhovna dobra bila neupitna, ali zato je zbog nebrige odgovornih nastupila duboka kriza materijalnih dobara, koja je završila na štetu same dubrovačke države.

Slučaj benediktinske opatije sv. Marije na otoku Lokrumu

Jamačno najvažniji događaj koji se zbio u dubrovačkoj Crkvi tijekom Spagnolettijeva pontifikata bilo je ukidanje srednjovjekovne benediktinske opatije sv. Marije na otoku Lokrumu, uz kasniju prodaju samostanskih dobara na javnoj dražbi, što su vješto izvele državne vlasti u ljeto 1798. godine.¹⁰⁵ Povod je, kako se obično navodi, bio vanjskopolitički: radi učvršćenja svoje uprave nad Jonskim otocima, stečenima mirom u Campoformiju 1797., Francuzi su iznudili visoki zajam od Dubrovačke Republike. Da bi namaknuo novac, Senat je posegao za crkvenom imovinom i, da izravna razliku, uz privolu pape Pija VII. ukinuo benediktinsku opatiju na otoku Lokrumu i prodao otok imućnim građanima.¹⁰⁶

¹⁰⁵ Josip LUČIĆ, »Gospodarske prilike lokrumskog samostana potkraj XVIII. stoljeća« *Zbornik nadbiskupa-metropolita dr. Frane Franića »U službi čovjeka«*, Split, 1987. (pretisnuto u: Josip LUČIĆ, *Dubrovačko povijesno iverje*, Matica hrvatska – ogranak Dubrovnik, Dubrovnik, 1997., str. 151–167).

¹⁰⁶ Vinko FORETIĆ, *Povijest Dubrovnika do 1808. Knjiga druga*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1980., str. 336.

Važnu ulogu pritom je odigrao Stjepan Krša, imućni pučanin i brodovlasnik podrijetlom s poluotoka Pelješca,¹⁰⁷ ista osoba od povjerenja dubrovačkih vlasti koja je nekoć pomagala izabranim senatorima da se u Spagnolettijevu čast priredi dostojan banket dobrodošlice. Iskoristivši svoje ranije zasluge za državu, tom je prilikom kupio dva od dvanaest dijelova otoka na koje je tada bio podijeljen.¹⁰⁸ Međutim, svjestan opće situacije koja je vladala, nadbiskup je pritom ostao pasivan. Ne samo da nije zadirao u državne nadležnosti nego nije pokušavao ni odlučnije intervenirati u unutarnjim pitanjima Crkve. Tom prilikom nije pokušao ni zaštititi lokrumsku opatiju i spriječiti njezino gašenje. Takvom pasivnom držanju pridonijela je jamačno njegova starost, kao i bolest od koje je patio tri zadnje godine života, što je spomenuo Appendini u svojem govoru.¹⁰⁹

Do svojevrsne najave tog postupka došlo je 12. veljače 1798., kad je nadbiskup Spagnoletti u svojem petnaestom sačuvanom ukazu razložio slučaj benediktinaca iz opatije sv. Jakova u Višnjici, koji su se obratili Svetoj kongregaciji za biskupe i redovnike u Rimu radi dozvole da iznajme svoju nekretninu u Suđurđu na otoku Šipanu. Na zahtjev rimske Kongregacije nadbiskup je zatražio od benediktinaca da u roku od petnaest dana predaju tražene podatke o vlasništvu i stanju te kuće, radi potrebne obnove.¹¹⁰

Odluka o ukidanju lokrumske opatije sv. Marije donesena je na sjednici Senata 11. kolovoza 1798. godine,¹¹¹ motivirana velikom financijskom krizom u kojoj se našla Republika nakon ratova u Italiji. O svemu su potanko pisali opatu Giuseppeu Marottiju u Firenzu, 20. kolovoza iste godine, tražeći njegovo diplomatsko posredništvo pred papom.¹¹² Pozvali su se na raniju uspješnu suradnju i naglasili da on uživa papinu milost, pa su očekivali da će im pomoći da se i taj problem povoljno riješi. Izlaganje su započeli tvrdnjom da su propali državni polozi na bankama u Rimu, Genovi, Anconi i Veneciji. Uz pomoć kamata od tih glavnica vlasti Republike brinule su za brojna *Opera Pia*, odnosno tako su financirane razne zaklade koje su održavale crkvene objekte i pomagale razne dobrotvorne svrhe. Nakon drugih pretrpljenih udaraca, želeći zaštititi *Opera Pia* Senat se našao primoran pribjeći zadnjem, ali zakonitom sredstvu kojim su se u sličnim prilikama služili drugi vladari, sve u korist javnog dobra. Najavivši na taj način svoj vrlo odgovoran potez, nastojali su ga dodatno opravdati. Samu lokrumsku opatiju i tamošnje benediktince prikazali su kao posve nevrijedne i čak štetne javnim interesima. Upozorili su da su tada u opatiji bila samo dva redovnika, i to stranci. Naglašeno je da oni borave na inače nenaseljenom otoku Lokrumu, bez ikakve posebne dužnosti i obveze, »posve beskorisni i javnosti i privatnim osobama«. Ipak, posjeduju dobra i posjede na području pod dubrovačkom vlašću, čije prihode u malo

¹⁰⁷ Stjepan Antunov Krša (1753. – 1830.) iz Orebića, vodeći pelješki brodovlasnik, preselio je 1776. godine u Dubrovnik (Nenad VEKARIĆ, *Pelješki rodovi (A-K)*, Dubrovnik, 1995., str. 372).

¹⁰⁸ Uz Keršu, tada je dva dijela kupio i Rafael Andrović, a po jedan dio Ivan Radelja, Ivan Kazilari, Stjepan Glumac, Stjepan Senčić, Ivan Maskarić, Marko Tomašević, Andrija Liletić i Tomaš Mitrović (Antun NIČETIĆ, »O otoku Lokrumu, sjedištu benediktinske opatije Svete Marije«, u: *Benediktinci na području Dubrovačke nadbiskupije. Zbornik radova*, ur. Želimir PULJIĆ – Marijan SIVRIĆ, Dubrovačka biskupija, Dubrovnik, 2010., str. 349).

¹⁰⁹ ... *in qua tribus potissimum abhinc annis... cum herbis postremo suae vitae lustro ut plurimum vesceretur (In funere Illustrissimi et Reverendissimi domini F. Aloysii Spagnoletti archiepiscopi Ragusini*, str. 87).

¹¹⁰ *Acta et Diplomata*, 18. stoljeće, dokument br. 2490/15.

¹¹¹ *Cons. Rog.* sv. 205, f. 105v.

¹¹² *Lettere di Ponente* sv. 133, pismo br. 149.

mjeri koriste, a većinu iznose izvan države. Budući da je protivno dobroj upravi, na korist javnog dobra i na korist vjere, da se trpi takva raskoš na štetu općeg dobra, a pritom su i »posve beskorisne osobe«, Senat je razborito zaključio da se uklone ti redovnici i pošalju izvan Dubrovačke Republike. Njihova dobra bi se zaplijenila i prodala, a utržak upotrijebio u korist *Opera Pia*. Istaknuto je uvjerenje državnih vlasti da im tim više pripada pravo na takav postupak jer su u pitanju redovnici stranci, pri čemu je već »postalo uobičajeno za sve vlade da iz svoje zemlje smiju istjerati strane klerike, osobito one koji su opasni ili beskorisni, pa bi bilo loše tome se suprotstaviti«. Zato su zamolili opata da im pomogne i uvjeri papu u opravdanost njihovih zahtjeva. Molbi su, kako posebno ističu, priložili i potvrdu dubrovačkog nadbiskupa Spagnolettija »koji podupire poglede dubrovačkih vlasti i podupire ovaj korak«. Nadbiskupova spremnost da brzo iziđe ususret željama državnih vlasti može se obrazložiti dugotrajnim traženjem njegovih prethodnika »neka se prihodi samostana prenesu na njegovu menzu i sjemenište«,¹¹³ čime se nameće zaključak da su ga konačno odobrovoljili obećanjem da će dio sredstava pripasti i nadbiskupiji.

Nadbiskup Spagnoletti tim se povodom službeno oglasio 12. studenoga 1798.,¹¹⁴ i to na papin zahtjev, kako proizlazi iz odgovora Pija VI. poslanog Dubrovčanima 27. rujna iste godine iz kartuzijanskog samostana u Firenci. Njegov je dopis službeno registriran na zahtjev vlasti Republike, pa je izvadak prepisan iz Knjige različitih spisa nadbiskupske kurije i pohranjen u Državnom arhivu, s ovjеровljenim prijepisom datiranim 7. i 8. svibnja 1800. godine. Vjerodostojnost tog prijepisa potvrdio je Vlaho Saraca, nadbiskupski tajnik i vikar. Primivši navedeno pismo dubrovačkih vlasti, Pio VI. dopustio je da se zbog velikih nesreća i oskudice u kojoj se zatekla Dubrovačka Republika prodaju dobra koja su na njezinu teritoriju posjedovali lokrumski benediktinci, s tim da se sva zarada upotrijebi za *Opera pia*, kako je tražila Vlada. Papa je uz to samo dodao zahtjev da se na teret države trajno isplaćuje mirovina od barem 120 rimskih škuda godišnje svakom redovniku koji bi ostao na području Republike, a da se onima koji požele otići u druge opatije plati odgovarajuća naknada. Konačno izvršenje te odredbe o ukidanju lokrumске opatije papa je povjerio nadbiskupu Spagnolettiju. Nadbiskup se na to, sudeći po njegovu dopisu datiranom 12. studenoga 1798., pobrinuo da se lokrumskom opatu Flor' Angelu Vinciju i redovniku Petru Pavlu Dragu prenesu papina odluka. Ostavljen im je rok od petnaest dana da svu pokretnu i nepokretnu imovinu opatije prenesu na ime Republike, precizirajući uz to sve prihode, povlastice i prava koje je opatija imala. Zauzvrat im je pripadala mirovina od 120 rimskih škuda godišnje ili naknada za putne troškove do drugog samostana u inozemstvu. Nadbiskupov je dopis potpisao i ovjеровio njegov tajnik Nikola Banić, koji je 15. studenoga po nadbiskupovu nalogu i u pratnji dvojice plemića, Martolice Orsata Cerve i Petra Franova Sorgo, te dvojice tajnika Republike, Prospera Bartolomeja Petrova Bettere i Baltazara Sivrića, otplovio na Lokrum i prenio odluke opatu Vinciju i redovniku Dragu. Benediktinci su se tome spremno pokorili. Ostalo je zabilježeno da je 5. rujna 1799. dubrovačka Vlada javila Petru Franovom Laliću u Veneciju o odlasku lokrumskog opata Flor' Angela Vincija, koji se odlučio vratiti u Arezzo,

¹¹³ Ivan OSTOJIĆ, »Benediktinci i benediktinski samostani na prostoru dubrovačke biskupije«, u: *Benediktinci na području Dubrovačke nadbiskupije. Zbornik radova*, ur. Želimir PULJIĆ – Marijan SIVRIĆ, Dubrovačka biskupija, Dubrovnik, 2010., str. 124 (pretisnuto iz Ivan OSTOJIĆ, »Dubrovačka Republika«, u: *Benediktinci u Hrvatskoj i ostalim našim krajevima*, sv. II, *Benediktinci u Dalmaciji*, Split, 1964.).

¹¹⁴ *Acta et Diplomata*, 18. stoljeće, dokument br. 2468.

svoj zavičaj. Ujedno su svog diplomatskog predstavnika izvijestili da su opatu u Dubrovniku unaprijed platili 12 talira za plovidbu (*per nolo*) i dodijelili mu još 30 groša ili 50 mletačkih solada dnevno za put do Venecije. Lalić mu je cijeli iznos trebao isplatiti kad doplovi u Veneciju i zatim mu dati potrebno za put od Venecije do Arezza.¹¹⁵

Takav tihi svršetak jedne znamenite vjerske ustanove, žarišta benediktinskog reda na dubrovačkom području od prve polovice 11. stoljeća, razočarao je mnoge i dao povoda kasnijim govorkanjima, pa i legendi o tobožnjoj benediktinskoj kletvi protiv privatnih vlasnika otoka. Pod romantičnom koprenom takvih priča lakše je bilo zastrti elementarnu istinu o općem propadanju i konačnom ishodu koji je morao uslijediti. Popustljivi nadbiskup Spagnoletti, koji je pred kraj života konzumirao samo hranu biljnog podrijetla i nosio odjeću koju je donio još iz Rima,¹¹⁶ nadao se da će mirnim prepuštanjem lokrumske opatijske njezinoj sudbini bolje zaštititi druga crkvena dobra na teritoriju Dubrovačke Republike. S obzirom na okolnosti, drugog izbora nije ni imao.

Državna potpora Crkvi

Iako je slučaj s lokrumskom opatijom bio najizrazitiji primjer zadiranja državnih interesa u crkvene slobode, mnogo je još bilo slučajeva kad su državne vlasti intervenirale. Vrijeme nadbiskupa Spagnolettija bilo je obilježeno neprekidnom borbom sa siromaštvom i raznim vidovima oskudice. Postalo je tada poslovično da se početkom svake godine odlukom državnih vlasti dijele milodari potrebitima, i to ne samo pojedincima nego i ustanovama. U knjigama zapisnika Malog vijeća tako se na dan 1. siječnja navodilo da je podijeljen po jedan perper redovnicama, franjevcima i dominikancima, crkvi sv. Vlaha i katedrali.¹¹⁷ Uz to je bilo propisano da se svaki tjedan moraju služiti dvije pjevane mise, jedna petkom u crkvi sv. Vlaha, druga subotom u katedrali, u čast i slavu Presvetoga Trojstva. Molili su se Trojstvu »neka uputi njihove odluke i vijećanja tako da sačuvaju i unaprijede Republiku. Neka je Bog vječno sačuva čitavom i sretnom«¹¹⁸. Ova se formula susreće u neizmijenjenom obliku od 1. siječnja 1793. do 1. siječnja 1797. godine.

Navedena potpora vjerskim ustanovama nije bila dovoljna, zbog premalih samostalnih prihoda dubrovačke Crkve u odnosu na brojne potrebe. Zapisnici sa sjednica Malog vijeća o tome višestruko svjedoče. Možemo citati o stotinama dukata dodijeljenih redovnicama u samostanima sv. Katarine, sv. Klare i sv. Marije od Kaštela,¹¹⁹ kao i pojedinim crkvama, a osobito udaljenim župama. Tim se htjelo ublažiti gotovo svakodnevne teškoće u životu dubrovačke Crkve. Niz

¹¹⁵ *Lettere di Ponente* sv. 134, f. 185r.

¹¹⁶ ... *quis in victu frugalior et in suppellectili vestituque modestior, cum herbis postremo suae vitae lustro ut plurimum vesceretur eisque adhuc vestibus, quas secum Roma tulerat, indueretur?* (*In funere Illustrissimi et Reverendissimi domini F. Aloysii Spagnoletti archiepiscopi Ragusini*, str. 87).

¹¹⁷ Navedena praksa razvila se iz srednjovjekovnih korijena, sudeći po drugoj glavi prve knjige dubrovačkog Statuta, naslovljenoj »O onome što je gospodin knez dužan činiti kanonicima i kanonici njemu« (usporediti *Statut grada Dubrovnika sastavljen godine 1272.*, prir. Ante ŠOLJIĆ – Zdravko ŠUNDRICA – Ivo VESELIĆ, Državni arhiv u Dubrovniku, Dubrovnik, 2002., str. 85).

¹¹⁸ *Cons. Min.* sv. 110, f. 24r, 147r; *Cons. Min.* sv. 111, f. 1r, 107r, 215r.

¹¹⁹ Samo dana 20. prosinca 1792. godine dodijeljeno je 800 dukata za sestre dominikanke sv. Katarine, a po 400 dukata sestrama franjevkama klarisama i redovnicama benediktinkama sv. Marije od Kaštela, sukladno odluci Senata usvojenoj pet dana ranije (*Cons. Rog.* sv. 110, f. 17r).

vjerskih ustanova na području pod političkom kontrolom Republike zahtijevao je neprekidnu brigu vlasti i materijalnu potporu. Spagnoletti je bio franjevac, ali njegova pripadnost Maloj braći jamačno nije utjecala na činjenicu da je baš Dubrovačkoj provinciji reda i njezinim samostanima svake godine dodjeljivana novčana pomoć radi nabave odjeće i potrebnih namirnica. Njihovi samostalni prihodi i naponi nisu dostajali za sve veće izdatke.¹²⁰ Praksa s podjelom državne pomoći postojala je od ranije, osobito nakon teških gubitaka koje je franjevački red pretrpio u potresu 1667. godine. Tako su 23. svibnja 1792. na sjednici Malog vijeća dodijelili ukupno 160 dukata franjevcima (60 onima u Slanome u Dubrovačkom primorju, 60 onima u Konavlima, 40 onima u Cavtatu), i to »za njihovu odjeću i hranu za godinu dana«, kako je precizirano.¹²¹ Krajem iste godine, 14. prosinca 1792., Malo vijeće odobrilo je isplatu po 30 dukata za potrebe istih franjevačkih samostana u Konavlima i u Slanom, za nabavu odjeće i namirnica.¹²² Sve se ponovilo 25. svibnja 1793., kad je Malo vijeće opet razdijelilo 160 dukata među franjevačke samostane u Slanome (60 dukata), Konavlima (također 60 dukata) i u Cavtatu (40 dukata) pod istim obrazloženjem, za nabavu odjeće i namirnica za godinu dana.¹²³ Pomagalo se i radi obnove ruševnih objekata, pa je tako Malo vijeće 11. veljače 1797. odlučilo da se lopudskoj bratovštini pozajmi tisuću dukata radi obnove franjevačkog samostana, sukladno odluci Senata od 20. prosinca 1796. godine.¹²⁴ Crkvi sv. Ane u selu Brgat uz sjevernu granicu Republike dodijeljeno je 250 dukata 7. srpnja 1792., također po odluci Senata. Precizirano je da se tim iznosom nadoknadilo seljanima koji su sami obnavljali crkvu.¹²⁵

Ti su odnosi davali sve veću slobodu državnim vlastima u postupcima s crkvenim redovima, pa je u promatranom razdoblju doneseno više odluka kojima su vijeća Republike imenovala sindike samostana, pri čemu se poticalo nasljeđivanje funkcija. Tako su 9. srpnja 1792. godine prvo odlučili o materijalnoj pomoći franjevcima, a onda postavili sindike samostana.¹²⁶ Tada je prihvaćen Ivan Šiša iz Konavala za sindika franjevačkog samostana sv. Vlaha u Pridvorju u Konavlima uz uobičajene povlastice, umjesto svojeg preminulog oca Vlaha Šiše. Posebnoj regulaciji potpadali su i dominikanski samostani pa je, primjerice, 9. travnja 1792. Malo vijeće prihvatilo Nikolu Sesjaka za upravitelja imanja otaca dominikanaca na otoku Mljetu, »s uobičajenim povlasticama i obvezama, umjesto Nikole Vlahova Šabana, koji se odrekao tog položaja«¹²⁷. Svjesno situacije, domaće stanovništvo znalo je tražiti državnu intervenciju prilikom nesporazuma sa svojim klericima, pa je tako Malo vijeće 1. lipnja 1796. godine odlučilo da se istraži prijava nekih Cavtaćana protiv oca propovjednika u tamošnjoj crkvi sv. Franje.¹²⁸ Dakle, potporu su tražili od države, a nisu se obratili nadbiskupu da im

¹²⁰ Od početka 1780-ih financijske poslove Dubrovačke kongregacije sv. Franje u Veneciji vodio je prokurator Rocco Bonfioli (J. SOPTA, *Spisi Franjevačke provincije u Dubrovniku*, str. 80, 82–83, dokumenti br. 454, 457, 483, 489, 493), iz Beča i Pešte novčano je 1796., 1797. i 1798. godine pomagao fra Joakim Stulli (J. SOPTA, *Spisi Franjevačke provincije u Dubrovniku*, str. 84–85, dokumenti br. 499, 502, 505, 509), a o računima Provincije na bankama u Napulju, vezanima uz oporučne legatate, početkom 1790-ih brinuo je Melko Ivelja Ohmućević (J. SOPTA, *Spisi Franjevačke provincije u Dubrovniku*, str. 83, dokument br. 487).

¹²¹ *Cons. Min.* sv. 109, f. 242r.

¹²² *Cons. Min.* sv. 110, f. 15r.

¹²³ *Cons. Min.* sv. 110, f. 87v–88r.

¹²⁴ *Cons. Min.* sv. 111, f. 229r.

¹²⁵ *Cons. Min.* sv. 109, f. 253v.

¹²⁶ *Cons. Min.* sv. 109, f. 254v.

¹²⁷ *Cons. Min.* sv. 109, f. 225v.

¹²⁸ *Cons. Min.* sv. 111, f. 151r.

pomogne i riješi nastali nesporazum, kojim se vijeće kasnije nije bavilo. O državnoj intervenciji u crkvena pitanja svjedoči i slučaj od 19. travnja 1796. godine, kad je u Malom vijeću odlučeno da svi župljani crkve Sv. Kuzme i Damjana u Trpnju moraju podmiriti troškove za tu crkvu, za ulje, vosak i svete predmete za pohranu presvete euharistije. Također će pisati stonskom biskupu da Malom vijeću dostavi popis već nastalih troškova u navedenoj crkvi, a ubuduće će radi mira spomenutih župljana taj biskup uvijek nalagati župljanima da podmiruju spomenute troškove po njihovu ranijem međusobnom sporazumu.¹²⁹

Dakako da su državne vlasti za sebe čuvale sve povlastice i odluke, pa i u pitanjima duhovnoga života. Redovnice sv. Klare bile su obvezne darivati cvijeće Malom vijeću, a samo iznimno oslobođene su od te obveze odlukom istoga vijeća sredinom lipnja 1799. godine.¹³⁰ Poslovično se bdjelo nad provedbom zabrane čitanja pojedinih knjiga, ali naslovi s Popisa zabranjenih knjiga ipak se nisu uništavali. Krajem kolovoza 1792. godine odlučeno je da se »poznata djela Niccolò Macchiavellija« moraju pohraniti u knjižnicu otaca pijarista i ondje držati pod ključem, zajedno s drugim zabranjenim knjigama.¹³¹ Slično se ponovilo početkom lipnja 1796., kad je prihvaćen prijedlog da se pošalje jedan od tajnika i popiše sve knjige *de ratione publica* koje se nalaze u knjižnici javnog kolegija, koji sad drže oci pijaristi. Istog je dana određeno da se provede istraga povodom dojave Malom vijeću da se Macchiavellijeva djela nalaze u posjedu pojedinih osoba u gradu.¹³²

Pregled tih odluka govori o pasivnom držanju i posve marginaliziranom položaju nadbiskupa. Zbog krajnje nepovoljnog spleta okolnosti, siromaštva dubrovačke Crkve i ugroženosti papinstva ratnim zbivanjima, nije imao oslonca za otpor volji državnih vlasti i aktivniji, odgovorniji rad. Pomirio se s protokolarnom ulogom koju mu je Republika nametnula sve do kraja.

Uz zadnji oproštaj s nadbiskupom

Na sam dan nadbiskupove smrti, 24. lipnja 1799. godine, odlukom Malog vijeća sastavljen je tročlani odbor za dostojan ispraćaj uglednog prelata. Njegovi članovi bili su plemići Mato Ksaver Mihov Zamagna, Jakov Baltazarov Gozze i Orsat Martoličin Cerva.¹³³ Tri dana kasnije isto upravno tijelo Dubrovačke Republike odlučilo je da će se javni pogreb održati 10. srpnja. Troškovi su precizirani na sjednici Malog vijeća održanoj 29. lipnja iste godine, kad je provedena odluka Senata da se Matu Zamagni i kolegama nadzornicima isplati ukupno 630 dukata za troškove pogreba nadbiskupa Spagnolettija, i to 230 dukata za troškove njegova privatnog pogreba, a 400 dukata za troškove javnog pogreba.¹³⁴ Nadbiskup je, kao i knez, uživao najveći javni prestiž, i morao je biti dostojno ispraćen.

Zabilježeno je da je u Senatu na sjednici održanoj 28. lipnja 1799. godine, četiri dana nakon Spagnolettijeve smrti, odlučeno da službenici određeni za nadbiskupov pokop dobiju 230

¹²⁹ *Cons. Min.* sv. 111, f. 138r.

¹³⁰ *Cons. Min.* sv. 112, f. 199r.

¹³¹ *Cons. Min.* sv. 109, f. 270v.

¹³² *Cons. Min.* sv. 111, f. 151r.

¹³³ *Cons. Min.* sv. 112, f. 202r.

¹³⁴ *Cons. Min.* sv. 112, f. 204r.

dukata za troškove privatnog pokopa i 400 dukata za troškove javnog pogreba, »osim voska koji je ostao od pokopa kneza«¹³⁵. Znamo li da je spomenuti knez bio Orsat Vladislavov Gozze, zadnji državnik Republike koji je preminuo na položaju kneza i bio svečano ispraćen krajem lipnja 1798. godine, punih trinaest mjeseci prije Spagnolettija,¹³⁶ štedljivost države poprma goleme razmjere i graniči sa škrtošću: cijelu godinu čuvane su svijeće s kneževa pogreba da bi obasjale odar drugog velikodostojnika kojeg je pogodila ista sudbina! Napokon je u subotu, 13. srpnja 1799. godine, odlučeno da se isplati 300 dukata za troškove nadbiskupova pogreba i da se za navedenu potrebu uzme novac iz blagajne tekućih troškova.¹³⁷ Bili su svjesni važnosti da se zaštiti i očuva forma, drevni običaj iskazivanja zadnje počasti duhovnome pastiru. Stoga je prijedlog prihvaćen golemom većinom glasova (39:1), unatoč tadašnjoj dubokoj krizi u društvu i buni nezadovoljnih težaka u Konavlima protiv dubrovačke vlasti, pri čemu su uživali potporu austrijskih snaga u susjednoj Boki kotorskoj.¹³⁸

Nekoliko tjedana odgode uoči svečanog javnog ispraćaja nakon njegovog privatnog pogreba bilo je potrebno zbog više razloga, poput pripreme katedrale i govornikova istupa, kao što se dogodilo ranije na ispraćaju kneza. Pijarist Francesco Maria Appendini i tom se prilikom dobro iskazao i našao riječi utjehe za okupljene, koji su više patili zbog općeg beznađa nego zbog odlaska vremenog prelata. Bila je to ipak mala nepravda prema samozatajnom visokom kleriku odmjerenom držanja i nastupa, čija bi zvijezda sigurno jače zasjala da je živio u sretnijim vremenima.

U usporedbi s nekim velikanima dubrovačke Crkve u prošlosti, franjevac Lujo Spagnoletti nije se nametnuo energičnim potezima ni postojanim rješavanjem trajnih problema svoje metropolije. Učen teolog i sposoban propovjednik, znalac kanonskog prava i mudar poznavatelj nepisanih zakona svoje male sredine, uspio je barem usporiti daljnje propadanje zajednice kojoj je pripadao, i svjetovne i duhovne. Isključivu odgovornost za njezinu budućnost odavno su bile preuzele vlasti Republike, samo kurtoazno želeći je podijeliti s nadbiskupom. Kroz patetiku i idealizam dvojice pohvalnih govornika, Rafaela Radelje i Francesca Marije Appendinija, dopiru tek odjeci poruke da se sasluša Crkva, primi poneki savjet vrhovnog pastira i time učvrsti poljuljani poredak. Zbog nebrige prema tom glasu svoje savjesti, Dubrovačka Republika desetak je godina kasnije platila konačnu cijenu.

Summary

PUBLIC HONORS AND DEEDS OF FRA LUJO SPAGNOLETTI, THE ARCHBISHOP OF DUBROVNIK 1792–1799

At the end of the eighteenth century Franciscan cleric Lujo Spagnoletti was the archbishop and metropolitan of the Dubrovnik's Church. Dubrovnik Senate elected him when

¹³⁵ *Cons. Rog.* sv. 206, f. 23v-24r.

¹³⁶ R. SEFEROVIĆ, »Politička retorika Francesca Marije Appendinija na kraju Republike«, u tisku.

¹³⁷ *Cons. Rog.* sv. 206, f. 39r.

¹³⁸ O buni se raspravljalo istih dana, 10. srpnja i ranije (*Cons. Rog.* sv. 206, *passim*). Usporediti također V. FORETIĆ, *Povijest Dubrovnika do 1808. Knjiga druga*, str. 334–343.

he was already quite old. Due to this firm recommendation of Dubrovnik authorities, accompanied with his successful career and extensive knowledge proven by passing all the prescribed exams in Rome, Spagnoletti did not have any problems to acquire the papal approval, too. In this way he became one of many domestic clerics, mostly Franciscans and Dominicans, who governed the Archbishopric of Dubrovnik since 1720, when it was decided that local people could obtain this office. Spagnoletti was well known expert of the Canon Law and moral theology. Moreover, he was excellent preacher and diligent priest, and during his office as the governor of the Dubrovnik province of St. Francis he obtained a significant administrative experience.

Unfortunately, a series of misfortunes and unpleasant circumstances did not allow him to play a significant role during his time at the Dubrovnik Archbishopric Diocese. Namely, after the earthquake of 1677 and the war crisis during the French invasion of Italy at the end of the eighteenth century Church of Dubrovnik rather quickly became quite poor, and therefore Spagnoletti was not able to efficiently resist secular authorities and their attempts to dispose property of the Dubrovnik Church. One of the most difficult instances was abolishment of the medieval Benedictine abbey of St. Mary at the island of Lokrum. In this occasion archbishop of Dubrovnik had to support claims of Dubrovnik Senate to remove Benedictine monks from this monastery, and to sell out all the property of the monastery in order to compensate financial damage caused by the French demands. A year after a long infirmity archbishop Spagnoletti has died, and by such his life became an example prized in many panegyrics. Namely, besides preserved archival sources, the archbishop's letters addressed to the Curia of Dubrovnik and other documents produced by the contemporary Dubrovnik authorities, there are also two public speeches that can serve as excellent source for the investigation and evaluation of Lujo Spagnoletti's life. The first one was given by canon Rafael Radelja in May 1792 in occasion of Spagnoletti's inauguration to the position of newly elected archbishop of Dubrovnik, and the second one was funeral speech by Francesco Maria Appendini held in July 1799. Though the both speakers gave much attention to the clarity of Latin and glorifying stylistic figures, it is quite clear that both of them had a rather close and personal relation with Spagnoletti. Thus, both of them portrayed him as a sensitive man who almost fainted when he heard about the death of his advisor and protector Hijacint Maria Miljaković. Moreover, they highlighted archbishop's devotion in taking care of sick and people in need. Later historiographers, especially ecclesiastical, dedicated to much attention to these speeches, believing even in statements that were obviously in contradiction with historiographical facts, as was in the case of invented unity of Dubrovnik Senate during the election of Spagnoletti to the position of Dubrovnik's archbishop. However, if one analyses these speeches from the perspective that writers wanted to depict an idealistic equilibrium between Church and State, in order to overcome a real economic and political crisis that troubled The Republic of Dubrovnik, it becomes clear that writers' description of a humble Franciscan at the archbishopric see reveals a new dimension by which they probably wanted to describe bygone times when Church of Dubrovnik was governed by really great archbishops and metropolitans.

KEY WORDS: *The Republic of Dubrovnik, 18th century, archbishop, authorities, Franciscans, Benedictines, Abbey of Lokrum.*